

Petri Magni de
consilio ad Octavium
Farnesium Parmæ ac
Placentiæ ducem :
Ej...

Peder Månsson,

MF Sv87 1

National Library
of Sweden

MAGNUS, P.

F1770 Sv. Saml.
Br 498 Före 1700.

Litt. Naylat.

Lut. Tal.

(Br)
o

PET

D

AD . C

PA

Prima

Alter

Tertia

honore cu

mun vincu

meo in mat

N. 37
Per tunc
Plin. 1700
lit. vlylat.
Lat. tal.
(1700)

PETRI, MAGNI
DE. CONSILIO
AD . OCTAVIVM . FARNESIVM
PARMAE. AC. PLACENTIAE
DVCEM

Eiusdem orationes tres.

Prima pro eodem ad Gregorium XIII.

Altera ad Sixtum V. Pont. Max.

*Tertia in funere eiusdem Octavij ad sodales
S. Crucifixi.*

Eiusdem carminum liber. I.

1701

R O M Æ,

3

Apud Zannettum, & Ruffinellum. M. D. LXXXVII.

PERMISSU SUPERIORVM.

THOMAS AVALVS
RANVTIO FARNESIO
PARMAE.AC.PLACENTIAE

PRINCIPI. S. D.

MAGNA fuit vsque ab atavi
tui Pauli III. tēporibus meo-
rum omnium in vestram fa-
miliam obseruantia. Multa
memorare possem illius optimi
Pontificis in auum meum si-
gna egregiae voluntatis. quae
quamuis a nostra memoria remota, mihi tamen ex
Inici Cardinalis patruī mei, vestrae amplitudinis &
gloriae studiosissimi, quotidiano prope sermone no-
tiora sunt, quam quibus ipse spectator interfui. Nā
quid attinet referre, quo ille patruum tuum magnū
Alexandrum Farnesium Cardinalem amplissimum,
honore cultuue prosequatur? His accessit arctissi-
mum vinculum, tuae amitae magnae filia fratri
meo in matrimonium data: tum inuictissimi ducis

Alexandri patris tui plurima in eundem & maxi-
ma beneficia : meaque cum incundissimo atq. opti-
mae spei principe Duarte fratre tuo assidua consue-
tudo . Hae me antea res , nondum etiam de facie no-
tum vt te diligerem , impellebant . Verum anno supe-
riore vbi tuo in Urbem aduentu summam de te ex-
pectationem omnium non exiguo aliquo interuallo ,
sed ingentibus spatijs , immensisque superasti : tanta
me cepit admiratio virtutis tuae , vt omnino sta-
tuerim , meum tibi studium occasione quapiam indi-
candum . Ea vero mihi mirifica se se obtulit . Nam
cum accepissem a doctis quibusdam Viris , Petri Ma-
gri librum de consilio , quem ille olim ad sapientissi-
mum principem auum tuum scripsit , in caelum lau-
dibus ferri : auctoremque quiduis potius , quam eius
editionem , animo agitare : nuper eius exemplar na-
ctus , continuo typis impressum ad te mittere , ac sub
tuo nomine in vulgus edere cogitauit . quod recte au-
secus fecerim , alij viderint : ego hanc tui mihi conci-
liandi occasionem praetermittere nolui . atque huic
adiunxi eiusdem orationes duas , quas habuit in Se-
natu , alteram ad Gregorium XIII . alteram te a stan-
te ad Sixtum V . Pontifices maximos , cum illis aui
tui nomine obedientiam exhiberet . his & tertiam ad-
dididi , qua eiusdem optimi principis funus verissimis
laudibus ornauit . Atque hoc aequo illum animo la-
turum confido . illud vereor ne grauius ferat , quod
eius carmina & iuueniles aliquot lusus collegi , &
ad

ad calcem huius voluminis attexui . queretur enim
fortasse, quae ipse olim adolescens luserit, hodie se in-
scio exire in vulgus : praesertim cum animi tantum
causa eiusmodi studijs indulserit, eaque perpetuo dis-
simulauerit. Verum siue ille iure, siue iniuria quera-
tur, actum hoc quidem est. & sane ita faciendum
fuit: quando nec facile illo quemquam in scribendo
diligentior inuenias, nec scriptorum suorum, suae-
que gloriae negligentior. Quod ad librum attinet,
eum nec mea, nec cuiusquam egere commendatione
arbitror, & si egeat, mea certe adiuuari non multum
posse. Illud adnotasse videor, hoc libro contineri,
quaecumq. in consilijs principum agitantur: qua le-
ctione quid principe dignius? eaque tractari via
quadam & ratione mirabili, tanta rerum grauitate,
ac verborum elegantia, ut nihil supra. Equidem
ista legens sic afficior, ut Latine Aristotelem cogi-
tationes suas Caesaris aut Sallustij verbis enuntian-
tem audire mihi videar. Atque haec domi tuae na-
scuntur: neme putes quidquam tibi de meo largiri.
tantum ea per te volui ceteris harum rerum studiosis
hominibus impartiri. Vale, & me tibi addictissi-
mum tuo patrocinio dignare. Roma, Idibus Februa-
rijs MDLXXVII.

CAPITA LIBRI

DE CONSILIO

FRANCISCI
EX SOCIETATE

C onsilium quot modis dicatur	pag. 2
Consilij definitio.	3
Consilium ad quod ex decem summis generibus referatur.	3
Quae res in consultationem non cadant.	4
Quae in consilij publicis agitari soleant.	9
De vectigalibus.	10
De bello, de pace, de foedere, de inducijs.	11
De urbis atq. agri custodia.	18
De ijs quae ad annonam pertinent.	20
De legibus ferendis aut abrogandis.	21
Qualis esse debeat is, qui consilium daturus est.	25
De prudentia consiliarij.	25
De virtute consiliarij.	29
Si alterutra carendum sit, prudentia an virtus in consilij utilior sit, ac potior.	39
De benevolentia consiliarij.	42
Quae dicendi ratio consiliarium deceat.	44
De officio eius, cui consilium datur.	45

ANTONII QVAERENGI

Consilio, cantu, eloquio, Tritonia, Phoebus,
Mercurius caeli promerere decus. (bum,
Quid tibi MAGNE damus, qui vincis carmine Phoebus
Mercurium eloquio, Pallada consilio.

FRANCISCI BENECII
EX SOCIETATE IESV

Victus es tandem precibus potentum,
Abdita vt longum veniant in auras,
MAGNE, quae scribis nimium vetustae
Aemula laudis.

Arte seu mira dociles monendo
Instruis mentes, acuis ve linguas,
Seu pedem, gressus vbi fixit altos
Pindarus, infers.

O nouum saeculi decus. o Latina
Gloria, aeternis celebranda cartis,
Quas ferant olim voluisse doctae
Mittere Athenae.

Perge iam tanto studio retentas
Res dare in vulgus. similis carenti
Ea opum parens. bona liberalis
Perficit vsus.

PETRI MAGNI

DE CONSILIO

AD OCTAVIVM FARNESIUM

PARMÆ AC PLACENTIÆ

D V C E M

CIO ego, inquit, opinor, Sallustius, quam difficile factu sit, consilium dare regi. at ego siquid scio, & illud scio: & consiliū difficile esse, & cōsiliū dare, & regi dare. ita tribus ex partibus difficultas oritur: & a consilio ipso, & ab eo qui consilium dat, & ab eo cui dat. nā & omnis cōsultatio veri quaedā inuestigatio est, idque in profundo latere dicitur: & ab eo, qui consiliū dat, præcipua quædam prudentia exigitur, quæ in paucissimis reperitur: & plerumque ij, quorum opes in excelsis sunt, plus æquo assentatoribus gaudent: nec tam vera, quam iucunda dicentibus aures præbent: ac fere fit, quod seruus ille apud Aristophanem queritur.

Si forte hero præclara seruus dixerit,

Secus autem hero dixisse videatur suo,

Seruus necesse est sit malorum particeps.

Sed hoc præclaris rebus omnibus commune est, ut a-

duæ sint: & Græcorum prouerbio dicitur, pulchra omnia difficilia esse. Itaque Hesiodus ille virtutis ianitor degeneres fortasse animos a proposito auertat, nobiles excitet. Satis enim a natura instructi ad verum inueniendum sumus, modo eam ducem sequi velimus: quæ frustra nobis tantam scientiæ cupiditatem ingenerasset, si eius adipiscendæ facultatem ademisset. Quamquam autem ad consilium, nisi vocemur, accedere veteri prouerbio prohibemur: tamen vt in publici criminis reum cuius est actio, sic pro republica laborati cuiusuis est opem ferre: nec a se alienum existimare debent singuli, quod vniuersos attingit. Tibi igitur Octauii Princeps optime, ac sapientissime, quo tot populorum salus niritur, venimus & nos, non de re vna aut altera consilium daturi, sed de consilio non nulla, quoq. modo eo vtendum sit, e paenu litteraria deprompturi. Tuum est, quod offerimus boni consulere: neque hominis tui studiosissimi quamuis tenue munusculum aspernari.

Consilij nomen est anceps, varietate in sermonibus vsurpatur. nam & consultandi vim designat, quæ ratio dicitur; & rationis rectum vsum, qui vbi confirmatus est, prudentia nominatur: & *προαίρεσιν*, quam electione dicere possumus, donec melius inueniamus: & praerepta consulentium confessum, quem Senatum appellamus: vnde apud Athenienses *βελή τῆς πρυτανείων*, & quod senatus auctoritate fit, id de consilij sententia fieri dicitur. Atque haec tam varia nominis vsurpatio earum rerum, quae significantur, affinitate oritur. Primo enim quod sibi quisque bonum opinatur, id natura appetit: tum consultat atque inquit, quid agere debeat, quo bonum illud assequi possit: postea discernit, atque eligit: postremo agit. Ita opinionem appetitio sequitur, appetitionem consultatio, consultationem electio.

ctio, electio
species obicit
dam modo ad
sulis, argue ha
sultatio dicitur
Telemachus
mum esse rati
tur a Graecis
gimus, tum
in consiliis r
ratio ipsa, n
rationis vsu
filium nom
non huius e
ritur, id, opi
bemus, vt c
quod in re
consequen
quaedam e
est consulta
sciamus: in
cōsultation
iure iultu
uolentiam
pertinen
vile est, id
ta est vilit
vri possum
loquebant
sed de ijs q
aliquem co
gemus, si re
omnium sa
eorum, quae

actio, electionem actio. Namque ubi nobis aliqua boni
 species obiicitur, ea continuo appetitum excitat, & quo-
 dam modo ad se rapit: appetitus deinde rationem con-
 sultit, atque haec, quid agendum sit, ostendit, quae con-
 sultatio dicitur. mox appetitus a ratione edoctus, quasi
 Telemachus Minerua duce, sequitur id, quod utilissi-
 mum esse ratio demonstravit: haec *λογιστικὴ* appella-
 tur a Graecis, nos, ut dixi, electionem vocemus. ubi ele-
 gimus, tum demum agere incipimus. Quoniam igitur
 in consiliis ratio principatum obtinet, eo fit, ut modo
 ratio ipsa, modo recta ratio ac prudentia, plerumque
 rationis usus, non raro id quod a ratione statuitur, con-
 silium nominetur. de quibus singulis accurate agere
 non huius est instituti. Quod autem in praesentia quae-
 ritur, id, opinor, ita commode, quoad res patitur, descri-
 bemus, ut consilium esse dicamus, inquisitionem eius,
 quod in rebus gerendis utile sit ad finem propositum
 consequendum. Omnis enim consultatio, inquisitio
 quaedam est, ut initio diximus: at non omnis inquisitio
 est consultatio. nam in scientia verum quaerimus, ut
 sciamus: in consultationibus scire cupimus, ut agamus:
 consultationis enim finis est actio. Ac verum quidem in
 iure iustum dicitur, ut, Negant verum esse, allici bene-
 uolentiam cibo: salubre in ijs, quae ad medendi artem
 pertinent: itemque in alijs aliud. in consilijs autem, quod
 utile est, id verum appellamus: nam consulenti proposi-
 ta est utilitas. Utilia vero ea dicimus, quibus ad aliud
 uti possumus, quasi vtibilia, quem ad modum veteres
 loquebantur. id ostendit, non de fine consultari solere,
 sed de ijs quae conferunt, quaeque utilia sunt ad finem
 aliquem consequendum. quod etiam apertius intelli-
 gemus, si rem omnem ab initio repetemus. Ac primum
 omnium satis manifestum est, consilium esse de genere
 eorum, quae ad aliud referuntur, quaeque *λογιστικὴ* ab Ari-

4
 stotele dicuntur . itaque res est quaedam media , quae
 ab eo qui consilium dat , ad eum proficiscitur , cui consi-
 lium datur . Igitur omnis de consilio disputatio tri-
 bus fere partibus continetur . aut enim quaeritur ,
 quae nam ea sint , de quibus homines consulunt : aut
 qualis esse debeat is , qui consilium daturus est ; aut
 quod eius sit officium , cui consilium datur . haec ut
 singula persequamur , de re primum , tum de personis
 agemus . Quae nam ergo sunt , de quibus homines
 consulunt ? cum homines dico , sanos intelligo : neque
 enim ratio habenda est eorum , de quibus mente cap-
 ti aut fatui consultarent : ut , an volent , an digito cac-
 lum attingant , an Oceanum exhauriant . Omnia ne-
 igitur in consultationem cadunt : an quaedam a con-
 siliis excluduntur ? Ac primum illud meminisse o-
 portet , consulere nihil aliud esse , quam quid aga-
 mus inquirere , aut quid potissimum agamus . primum
 igitur in consultationem non cadunt quaecumq. fieri
 non possunt , quae *ἀδύνατα* dicuntur . hoc enim stulti es-
 se dicebamus , deliberare an facias , quod fieri nullo mo-
 do possit . Quae vero fiunt , eorum Aristoteles , cuiusque
 seriae disputationis auctor grauissimus , quatuor prin-
 cipia , seu causas enumerat , ad quae omnia referuntur .
 necessitatem , naturam , fortunam , atque hominem , siue
 humanum animum . Quae necessitate fiunt , quaeq. ae-
 terna sunt , consilium non admittunt : ut quae in mathe-
 maticis demonstrantur : quorum principia , quaeq. ex
 principiis consequuntur , necessaria sunt , aeterna , im-
 mutabilia . quis enim sanus deiiberet , an e bis septem ve-
 lit quatuordecim fieri ? aut , si aequalibus aequalia dem-
 pseris , esse quae remanent aequalia , an secus , cum ne-
 cesse sit ita esse ? Quod autem necesse est , quodq. fieri
 non potest , id est , *ἀδύνατον* , καὶ *ἀδύνατον* , licet ratione di-
 uersa sint , sua tamen vi se mutuo consequuntur . nam
 quod

quod non potest fieri, id necesse est non fieri: & quod necesse est fieri, id non potest non fieri. Quæ natura fiunt, ea nihilo magis in consultationem cadunt. eorum alia semper eodem modo eueniunt, vt ortus, atque occasus siderum, vt anni tempora, quæ certum ordinem ferunt, atque

A æstatem autumnus sequitur, post acer hiems fit.

alia nõ semper eodẽ modo fiunt, vt ætus, vt frigora, vt siccitates, vt imbres, quæ certum non habent, nec definitum ordinem. De his, vt ante dictum est, nemo deliberat. quamquam enim a natura fiunt, a nobis tamen fieri non possunt. &, quod ad consultationem attinet, perinde est fieri non posse, & a nobis fieri non posse. Sed neque de iis, quæ fortuito contingunt, est consultatio; vt, an thesaurum inuenias, an vrnã argenti fors qua tibi monstrat: quæ si a ratione prouenirent, ex qua consiliũ oritur, fortuita non essent. quamquam, vt est hominum audax insania, non desunt, qui thesauri quoque inueniendi se callere artem profitentur. quos qui audiunt, eos ego ad agnatos, & gentiles censeo deducendos.

Quoniam igitur neque necessariis, neque naturalibus, neque fortuitis in rebus consultatio locum obtinet, consequens est vt videamus, an ei locus sit in iis, quæ ab homine proficiscuntur, quorumque principium, & quasi fons humanus esse animus dicitur. Haec autẽ aut præterita sunt, aut præsentia, aut futura. De præteritis nulla est deliberatio: quando, quod factum est, fieri non potest, quin factum sit, vt inquit Agato:

Namq. illud vnum ne Deo quidem licet,

Quæ facta sunt, ea facere infecta vt sient.

Hinc acta agere prouerbio dicuntur, qui id frustra conantur. De præsentibus item nemo deliberat: quia quod

iam est, id necesse est esse: quod autem necesse est esse, id non potest non esse. necessaria vero, & quae fieri nō possunt, in deliberationem non cadunt, vt modo demōstrauimus. Futura aut artibus comprehensa sunt, aut nulla arte continentur. artem hic & scientiam, & artificiosam cuiusque rei viam ac rationem intelligo. Earum aliae semper finem suum consequuntur, neque v̄mquam eo frustrantur, vt ars canendi, ars saltandi, ars recte loquendi atque scribendi, quae grammatica dicitur, item numerandi, metiendi, aliaeq. huiusmodi, quas mathematicas appellant: aliae interdum successu carent, quae *σοφιστική* vocantur a Graecis: cuius generis est ars medendi, nauigandi, agri colendi, item persuadendi ars, id est rhetorica, praeterea militaris, seu bellica, quaeque his omnibus praest, reipublicae gubernādae scientia, quae ciuilis ars, seu recepto iā nomine politica nominatur. Ac certa quidē, siue ea certis atq. exquisitis artibus tradantur, siue alia qua via sensui manifesta sint, consultatione non egent: neque qui aliquid certo sciunt, de eo Pythium, aut consultorem adeunt, sed

Suarum rerum incerti, quos ille sua ope ex

Incertis certos, compotesque consili

Dimittat, ne res temere tractent turbidas.

Nulla itaque de litteris, aut lineis deliberatio suscipitur, quarum rerum & certus vsus est, & exquisita doctrina: neque de iis, quae sensu percipiuntur, vt an panis hic sit, an confectus sit, vt oportet, quae si singula in dubium reuocentur, infinita fuerit consultatio, neque vllus eius exitus inueniatur. In certa vero aut ad nos pertinent, aut ad alienos ac longinquos homines, penitusq. a nostro commercio remotos. Quae ad nos nihil attinent, ea nec ad nostrum consilium spectant: nec de

Scy-

Scytharum republica Lacedaemonij, nec Scythae de Lacedaemonia consultant. Quae ad nos pertinent, ac plerumq. eueniunt, ea sunt quae consilium admittunt. nam quae raro contingunt, ea nō a nobis originem ducunt, sed ad fortunam referuntur: de quibus supra dictum est. verbi gratia, qui in rebus bellicis bene se gerunt, ij plerumque victoriam consequuntur: qui vero terram subigunt, aut arant, ij raro thesaurū inueniunt, quamuis eam optime subigant, aut arant. Ergo in his, quae plerumque eueniunt, alia extrema sunt, ad quae cetera diriguntur: alia quaedam media, per quae extremum aliquod assequi conamur. extremum hoc Graeci τέλος, nos finem appellemus: finemq. esse dicamus, qui propter se experendus sit, cuiusque causa cetera fiant. Finis igitur in consultationem non cadit. suus enim cuique statutus ac certus est finis: & certa quae sunt, consultatione non egent, vt ante dictum est. nam ideo consulimus, vt statuamus: quod autem certum & constitutum est, de eo nihil attinet consultare. itaque nec orator deliberat an persuadeat, nec imperator an vincat; sed quibus rebus vtatur, hic ad vincendum, ille ad persuadendum accommodatis: & si plura ea sunt, quibus potissimum vtatur; sin vnum tantum, per quod vnum illud effici possit, itemq. hoc per quod aliud, idque tantisper, donec ac primam causam peruenerit, quod inuentione postremum est, intentione primum. veluti, si de hostibus victoria proponatur, qui finis est rei bellicae, primum animaduertimus opus esse militum copiis: tum inquirimus, maritimis ne vtamur, an terrestribus, hisque equestribus, an pedestribus, an vtrisque, & quo equitum, quo peditum genere, quo numero vtendū sit, quis & singulis generibus, & vniuersis dux praeficiendus: deinde pecuniis opus esse intelligimus, quibus & stipendia militibus, & cibaria, & instrumēta rei belli-

bellicae comparentur: has vt paremus, aut portoria aũ
 gemus, aut tributum exigimus, aut tale aliquid faci-
 mus. itaque vt extremum illud, id est victoriam, assequi
 valeamus, primum omnium tributum miseris ciuibus
 imperamus; QuaeSTORES; praeficimus, qui illud exigat.
 tributo exacto stipendiarios conducimus: hos condu-
 ctos, & in suas classes, ac genera distributos, ne singulis
 recensendis tempus teram, postremo ad hostes duci-
 mus, vt de illis victoriam reportemus. ita quod primum
 volumus, id postremo agimus: atque in consulendo ab
 extremo ad initium reuertimur, in agendo ab initio ad
 extremum. hunc autem in consulendo ab extremo ad
 initium reditum persimilem esse Aristoteles dicebat
 descriptionis mathematicae resolutioni. nam in mathe-
 maticis conclusione sumpta, quam demonstrandam su-
 scipimus, ea primum assumimus, quae continenter ac
 proxime ad hanc confirmandam faciunt: deinde alia;
 quae haec proxime antecedunt: tum superiora alia, at-
 que alia, donec ad principium venerimus. Patet igitur,
 non de fine, sed de iis, quae ad finem conferunt, consul-
 tari. Quae vero ad finem conferunt, quaeq; media quo-
 dam modo sunt, aut in potestate nostra sunt, aut a no-
 stra potestate remota. Quae extra nostram potestatem
 sunt, ea in nostram consultationem non cadunt. immo
 tam diu de re quapiam deliberamus, quam diu a nobis
 eam fieri posse speramus. a nobis autem fieri dico, quae
 vel per nos metipfos, vel per amicos agimus, vel per
 quoscumq; alios qui in nostra potestate sunt. vbi perspe-
 ximus a nobis fieri non posse, deliberatione desistimus.
 veluti si quis de bello suscipiendo deliberet, atque ad id
 omnino pecunijs opus esse intelligat; si nullã conficiẽ-
 dae pecuniae rationẽ inuenire possit, belli curã omnẽ
 abijciat necesse est. item que in ceteris vsu venit. Quae
 vero nostri arbitrij sunt, quaeq; a nobis fieri possunt;
 partim

partim exigua
 non est consule
 scilia, in quib
 magna enim
 bis ipsis diffide
 mum factu sit,
 publicae admi
 & publicis, &
 blicis tamen n
 miliaris curam
 rem vero publ
 dignam indica
 miliam, rege
 consilio eget
 in priuata, pu
 colatur, agric
 modum auge
 nos autem no
 trem familias
 cipem virum &
 in ea gubernan
 Videamus igitu
 consiliis agitan
 derare oportet,
 coetusque homi
 primum satis co
 boni a licuius gr
 ab hominibus ag
 ratum, quae ciui
 continet, maxim
 sa contractam est
 bonum, beatam
 nibus ad bene be
 Cum igitur hic

DE. CONSILIO

partim exigua sunt, & vilia, ad quae operae pretium non est consultores adhibere: partim magna, ardua, difficilia, in quibus omnis nostra vertitur deliberatio: ad magna enim, ac difficilia consiliarios adhibemus, nobis ipsis diffidentes, quasi soli satis perspicere, quid optimum factu sit, nequeamus. talia vero sunt, quae ad rei publicae administrationem pertinent. Quamuis enim & publicis, & priuatis in rebus consilio utamur: in publicis tamen magis prudentia elucet. ac rei quidem familiaris curam praeclara saepe ingenia dedignantur: rem vero publicam capeffunt, suaque eam sollicitudine dignam indicant. tum difficilius est, ciuitatem, quam familiam, regere: ut autem quodque difficillimum est, ita consilio eget maxime. ergo magis in re publica, quam in priuata, prudentia enitet. Denique, ut ager optime colatur, agricolae est videre: pecunia vsuris quem ad modum augeatur, hoc Ianus summus ab imo prodocet. nos autem non foeneratorem, aut agricolam, non patrem familias instruimus: sed haec qualiacumque ad principem virum & reipublicae amantem scribimus, cuius in ea gubernanda cura omnis, cogitatioque consumitur. Videamus igitur, quatenus ea sint, quae plerumque in consiliis agitantur. Haec ut facilius inueniamus, considerare oportet, quam ob causam extiterint concilia, coetusque hominum, quae ciuitates appellantur. Ac primum satis constat, societates omnes inter homines boni alicuius gratia contrahi, ut & cetera omnia quae ab hominibus aguntur. ergo maximam omnium societatum, quae ciuitas dicitur, quaeque societates omnes continet, maximi inter homines ac praecipui boni causa contractam esse dicendum est. hoc autem summum bonum, beatam ciuium vitam interpretamur, rebus omnibus ad bene beateque viuendum necessariis affluentem. **Cum igitur hic finis sit ciuilis societatis, quae ad hunc**

B finem

finem conferunt, ea esse oportet, quae in consiliis agitentur. Ea vero ferme sunt opes ac pecuniae publicae, quas patrimonium ciuitatis dicere possumus: bellica virtus, qua hostium iniuriae arceantur: tuendorum finium ratio, ne incertis sedibus vagari cogamur: iura ac leges, quibus salus ciuium continetur: quae ad annonam pertinent, vt ad victum necessaria suppeditentur: quae cui deerunt, is ne viuere quidem poterit, nedum bene, beateque viuere. vere enim Aristoteles dixit, vix, ac ne vix quidem fieri posse, vt praeclaras res agat is cui nullae suppetunt facultates. Quocirca ciuitatem opibus abundare oportet, & bellica virtute valere, & posse fines tueri, & optimis legibus instructam esse, & annona commoda vti. Quinque igitur in rebus fere omnis deliberatio versatur. aut enim de vectigalibus agitur: aut de bello, de pace, de foedere, de inducijs: aut de vrbe atque agri custodia: aut de legibus ferendis, aut abrogandis: aut denique de annona, deque iis, quae supersunt, exportandis, quae vero desunt, importandis. his fere omnis consiliorum materia continetur. haec qui norit, is & cetera intelliget: quiq. in his exercitatus fuerit, ac diu multum que versatus, is & si quid praeterea incidit, facile videbit, deque eo non magno negotio deliberabit. Ergo vbi de pecuniis agitur, nosse opus est & sumptus, & redditus ciuitatis: redditus, vt si quis negligentia praetermissus fuerit, addatur: si quis tenuior sit, augeatur: sumptus: vt superflui nec necessarii tollantur; & maiores, quam opus fuerit, minuantur. duplex est enim ratio implendi aerarij, pecuniaeque amplificandae, si & redditus augeas, & sumptus minuas. non temere enim est quod vulgo dicitur, magnum esse vectigal parsimoniam. vtrumque quomodo fiat. non solum ex rei familiaris studio & experientia, quam *ῥημῶν σπουδῆ* vocant, intelligemus, verum etiam ex aliarum ciuitatum consuetu-

suetudine oblige reges ac pririt, continuo quasi canes veniae vias non que eos sinunt nus. Nunc de eadem esse del contr ariorum mentia, qui vto, pax sequit Terentianum vnum norit, e tendum an fu inducijs cons lum aut sulci suscipimus, a alijs coniunc bello desistim ne victis hosti omnino, aut ac nino deponim induciae. Ac ad rempublica tem, quae cons omnis ad imper niorum consuet cedae monios re multis erat legi sine Ephoris stat regio imperio vt tem habebant. ita in contione alio ma conclamatur

suetudine obseruare poterimus . idemque hodie egre-
 gie reges ac principes callent : quod siquid ipsos fuge-
 rit , continuo praesto sunt Cybiratae illi Verrini , qui
 quasi canes venatici omnia odorantur , omnes pecu-
 niae vias norunt : hi eorum imperitiae opitulantur , ne-
 que eos sinunt in tanto errore versari . sed de his haec
 nus . Nunc de bello ac pace dicamus , quorum vtriusq.
 eadem esse deliberatio videtur . nam siue cōtraria sunt ,
 contrariorum eadem est disciplina ; siue se mutuo peri-
 mentia , qui vnum iubet , alterum vetat : ita bello subla-
 to , pax sequitur ; haec cum ad est , bellum tollitur , fitque
 Terentianum illud , bellum . pax rursus , vt omnino qui
 vnum norit , eiusque causas uiderit , is & alterum expe-
 tendum an fugiendum sit , intelligat . Sic de foedere , de
 inducijs consultationem esse eandem dicemus . nam bel-
 lum aut suscipimus , aut gerimus , aut deponimus . si soli
 suscipimus , aut gerimus , bellū simpliciter dicitur ; sicū
 alijs coniuncti , foedus , vel belli societas nominatur . Si
 bello desistimus , id facimus aut pactione aliqua , aut pla-
 ne victis hostibus atque deletis . si pactione aliqua , aut
 omnino , aut ad certam diem arma deponimus . cum om-
 nino deponimus , ea pax dicitur ; cum ad certum tēpus ,
 induciae . Ac de suscipiendo quidem bello deliberatio
 ad rempublicam pertinet , siue ad eam reipublicae par-
 tem , quae consilij praestit : gerendi vero belli cura fere
 omnis ad imperatorem spectat , idque & Lacedaemo-
 niorum consuetudine , & more maiorum . nam apud La-
 cedaemonios regum potestas domi quidem modica , ac
 multis erat legibus circumscripta , nec fere quidquam
 sine Ephoris statuebant : foris autem absoluto ac plane
 regio imperio utebantur , summamque in bello potesta-
 tem habebant . itaque Agamemnon , inquit Aristoteles ,
 in contione aliorum conuicia patitur : vbi vero ad ar-
 ma conclamatum est , ibi cuius imperium detrectanti

mortem minatur, penes se enim esse vitae necisq. potestatem. Nostri vero maiores non ad bellum tantum imperatores *ἀποκράτορες* mittebant, id est, summam rerū omnium potestatem habentes, sed domi quoque, vbi summum aliquod periculum imminerebat, resque praesenti remedio indigebat, aut dictatorem creabāt, cuius absque prouocatione erat potestas, aut eandem potestatem consulibus dabant extremo illo, vt inquit Caesar, atque vltimo Senatus consulto. Dent operam consules, ne quid res publica detrimenti capiat. Atque hoc sapienter a maioribus institutum videtur. nam in bello pleraque subito eueniunt, quae neque multo ante prouideri possunt, nec spatium dant Senatui aut principē consulendi: itaque imperatoris prudentiae relinquenda sunt. qui secus faciunt, iis non raro accidit, quod dici solet, vt dum Romae consultitur, Saguntum expugnetur, aut occasionem rei bene gerendae amittant, aut in exitium certum ruant, quem admodum nuper Christiani nominis hostibus vsu venit. Anno superiore, cum ad Echinadas pugnatum est, ante pugnam, vt fit, duces hostium consultabant. maior pars, vt accepimus, proelio abstinendum censebant, quod re bene gesta, Cypro deuicta atq. in suam ditionem redacta, praeda ingenti coacta, nulla necessitas subigeret amplius eo anno fortunae aleam subire, ac nostros laceffere nihilo vel virtute, vel numero inferiores, & cum animis, tum rebus omnibus ad pugnam paratos. ibi orae maritimae praefectus nihil esse dicere, quod ea de re delibarent, quando ipsi a rege mandatum esset, vt omnino proelio decertaret. hic finis consultandi fuit. Quod si liberum fuisset hostibus, pro re nata consilium capere, nunquam nauale illud proelium commissum esset, quo proelio Turcarum classis deleta, nobis victoria parta est digna saeculorū memoria sempiterna. Ergo in deligendo

D
gendo imperato
rimum deligas
bitrio permittet
hoc militaris. R
repellimus ac p
tio, illo imperij
pellimur, ad ho
piumque est, &
re, vereq. Sam
esse bellum dix
bus nulla nisi i
iniquū, nisi si p
sertores, aut in
tur. Interdum
tur vt repellat
consilio Afric
lia retraxit. Po
pria cogitare c
ria in pace vna
lis sit, ostendere
in Socratis repu
perfectionis homin
sed cum iis, in qu
tio virtutis appa
tro laceffunt: nec
cipes, vnus post a
regnum ab aliorū
cem interdum bel
agimus, nec pace
gerimus, vt fines in
esse dicamus finen
ab iniurijs tueant
opulentiū imperi
ratio est, cum de sa

gendo imperatore cautio diligens adhibenda est, vt optimum deligas: vbi delegeris, belli gerendi ratio eius arbitrio permittenda. illud statuere, ciuilis est facultatis, hoc militaris. Bellum autem aut inferimus, aut illatū repellimus ac propulsamus. hoc rei publicae conseruatio, illo imperij propagatio quaeritur. ad illud spe impellimur, ad hoc metu cogimur. hoc semper iustum, piūque est, & naturae consentaneum, vim vi repellere: vereq. Samnitium imperator apud Liuium, Iustum esse bellum dixit, quibus necessarium, & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes: illud plerumq. iniquū, nisi si pro religione Dei que cultu aduersus defectores, aut in rebelles pro maiestate imperij suscipiatur. Interdum & repellitur & infertur, vel ideo infertur vt repellatur, alioq. belli impetus auertatur. quo consilio Africam aggressus Scipio Annibalem ab Italia retraxit: Poenosq. antea nobis infestos de salute propria cogitare coegit. Qui belli finem statuit, vt sine iniuria in pace viuatur, is qualis esse finis debeat, non qualis sit, ostendere videtur. ac verum fortasse illud esset, si in Socratis republica versaremur. nunc autem non cum perfectis hominibus res est, nec forsitan vnumquam fuit, sed cum iis, in quibus, praeclare agitur, si qua significatio virtutis appareat, quiq. non raro, nisi petantur, vltro laceffunt: nec sepaē cōtingit, vt plures reges ac principes, vnus post alium, desides, ac pacis tantum artibus regnum ab aliorum iniurijs defendant. propterea & pacem interdum bello quaerimus, & saepe non id solum agimus, nec pace sola contenti sumus, sed ideo bellum gerimus, vt fines imperij propagemus. Duplicē igitur esse dicamus finem bella gerentium: vnum, vt se, suaq. ab iniurijs tueantur: alterum, vt maius, & latius, atque opulentiū imperium consequantur. Alia vero delibetatio est, cum de salute, alia cum de imperio & gloria decer-

decertatur. Cum de salute agitur, cumq. pro aris, ac focis dimicatio est, non illud quaerimus an bellum suscipiamus (id enim vel inuiti cogimur, si salui esse volumus) sed quibus copijs, quo apparatu, quibus praesidijs vtamur. vbi de imperio certamē est, ibi & suscipias nec ne bellum, deliberari solet, & vbi susceperis, qua ratione potissimum administres. In suscipiendo bello duo cōsideranda sunt: vnum, vt vtile sit quod suscipitur: alterum, vt adsit efficiēdi facultas. vtile intelligo, & cum dānum vitatur, & cum accessio certa speratur. vitatur autem damnum, cum paci infidae ac subdolae bellum anteponitur. vt enim pax, quae nihil habeat insidiarum, semper est expetenda, sic, vbi fraude agitur, crebrisque insidijs petimur, bello pacem mutare oportet potius, quam per desidiam pati, nos oscitantes opprimi, & quasi tabe consumi. quem ad modum nuper Venetis ne accideret verendum erat, nisi bellum aduersus Turcas fortiter suscepissent. In corporibus curandis prudentiores medici non dissimili ratione vtuntur. Siquid insectum est, parumq. sincerum, id tamdiu tolerant, & quasi dissimulāt, quoad illud quiete atque inedia sanari posse cōfidunt: vbi vim morbi sensim gliscere animaduertunt, latiusq. in dies serpere, tum vero aperto Marte obsistūt, venenisq. ac potentioribus remedijs, labem omnem expellere, morbiq. causas radicitus euellere cōantur: nec turbare paulum dubitant caducam illam, breuiq. duraturam quietem, vt firmam, ac diuturnam corpori pariant sanitatem. Vitatur item damnum, cum ciues intestina seditione laborantes in hostes ducuntur, in quos iras omnes effundant. nam vt otium discordias alere consuevit, ita bellum externum ab intestinis malis plerumque ciuium animos auertit. itaque prudentius facere videntur, qui, cum hostium ciuitas in partes diuisa est, parti adhaerent, quam qui vniuersos

D
 fos bello lacestun
 mos in concordia
 alteram destruun
 imperatori. Cum
 portet, nequid te
 quaerimus, de no
 ni ratiocinatores
 ta peccantur. Si
 na utilitatis spec
 victores nec op
 tiae continuo p
 videntur, qui pa
 cimum pontific
 quod inter Med
 gem in citerior
 gnae victorem
 litate dicta sint
 xilij, & instrum
 terrestres, & ma
 ges, & bellatores
 equitatus in veli
 tos, principes, ac
 minibus vtar. ite
 nibus, aut oppug
 bus proeliis aptio
 ligitur vbi de bello
 publica militum, a
 nere armaturae, et
 item quales hostiu
 quo numero, qua
 nostris, aut superio
 finitimi, quibus cu
 tum illa habuerint
 oportet, sed etiam

fos bello laceflunt. namque hi difiunctos hoftium ani-
 mos in concordiam redigunt, illi partis vnus auxilio
 alteram deftruunt, mox & alteri non magno negotio
 imperaturi. Cum accessio quaeritur imperij, cauere o-
 portet, nequid temere aggrediamur, ne ue, dum aliena
 quaerimus, de noftris in difcrimen veniamus, fed vt bo-
 ni ratiocinatores vtilitatum fimus. quo in genere mal-
 ta peccantur. Sic Numifius Latinorum imperator va-
 na vtilitatis specie deceptus hortatur fuos, vt Romanos
 victores nec opinantes adorianur. fuaeq. impruden-
 tia continuo poenas dedit. In eundem errorem lapfi
 videntur, qui patrum noftrorum memoria Leonem De-
 cimum pontificem maximum impulerunt, vt in bello,
 quod inter Mediolanenfes & Francifcum Gallorum re-
 gem in citeriore Gallia gerebatur, expectato euentu pu-
 gnae victorem exercitum adoriretur. atque haec de vti-
 litate dicta fint. Efficiendi facultas copijs conftat, & au-
 xilijs, & instrumentis bellicis, & commeatu. Copiae in
 terreftrcs, & maritimas diuiduntur. maritimae in remi-
 ges, & bellatores. terreftrcs in equitatū, & peditatum.
 equitatus in velites & cataphractos. pedites in hafta-
 tos, principes, ac triarios, vt exempli gratia prifcis no-
 minibus vtar. item peditatus alius infidijs, alius obfidio-
 nibus, aut oppugnationibus vrbium, alius campeftri-
 bus proelijs aptior, variaeque in fingulis differentiae.
 Igitur vbi de bello agitur, videndum eft, quid habeat res
 publica militum, aut habere poffit, qua virtute, quo ge-
 nere armaturae, tirones an veteranos, aliaq. eius modi.
 item quales hoftium copiae fint, quo militum genere,
 quo numero, qua virtute, quibus rebus aut inferiores
 noftris, aut superiores cenfeantur. tū quae noftri, quae
 finitimi, quibus cum hoftibus bella gesserint, quem exi-
 tum illa habuerint. nec hoftium tantum copias noffe
 oportet, fed etiam eorum, quos aliquādo fore nobis ho-
 ftes

stes suspicari possumus: potentiores vti concilietur; tenuiores vti eo loco, quo visum fuerit, habeantur. itē eorū copiae similes ne nostris sint, an dissimiles, quādo ea quoque re vel superiores in bello, vel inferiores merito iudicamur. atque heic itidem spectanda sunt bella ante gesta & a nostra republica, & ab alijs ciuitatibus, eorumq. exitus obseruandi. plerumq. enim ex similibus similia existere consuerunt. In auxilijs sociorum, praeter haec, quae de nostris copijs diximus, considerare oportet, quantum in eis praesidij sit. nam & illud videndum est, ne nomen magis ad praesidium, quam vires afferant; quod Sidicinis bello Samnitico accidisse testatur Liuius ab auxilio Campanorum, & Samnitibus a praesidio Tarentinorum, & ferme centesimo ante anno quam haec scriberemus, idem Florentinis accidit ab auxilio Gallorum: & praeterea summo studio ac diligentia cauendum, ne nostris copijs potentiora sociorum auxilia sint, ne specie foederis nobis imperitent, quemadmodum Romani olim socijs sub praetextu foederis imperabant: ijdem vero cauebant, ne in exercitu maiores essent sociorum vires, quam legionum: ne ve focij sine Romano duce, exercituque proprijs viribus consilijque bella gererent. quorum prudentiam si ante oculos habebimus, nunquam temere de bello ac pace deliberabimus. Nec minore cura inspicere oportet, vnde instrumēta bellica comparentur, vbi balistae, vbi tormenta quibus hodie vtuntur, vbi pilae aeneae, vbi puluis ex nitro & sulfure, aliaq. huiuscemodi cōficiantur, aut iam facta conseruentur. item vnde funes ac rudentes aliaque instrumenta nauium parari possint, denique omnia quibus classis instruitur. haec multo ante prouidenda sunt, magnaq. diligentia conquirenda, tum locis opportunis atq. idoneis conseruanda. Nam quid ego de com meatu dicam? quod vnum omnium maxime

D
me necessarium
omnium, qui vn
ris, inquam, Ca
lam expeditione
milibus verbis i
ta. nimirum inte
rita fore, atq. in
tant. Igitur & f
& loca idonea p
efficiendi potes
mum. De bello
vero quamqua
imperatorem s
ijs, qui consilij
luti si bellum r
bus pateat, qu
Loco praesidia
bus impediatur
pabula adiman
dum est, quo itin
neque enim leui
temere contemn
do itineri oport
quae natura loci
gum amicitias co
ditio suscipienda
aliquam nationem
gradibus ad eam
voco finitimos ho
nostris interdum a
cimur. Ita maiores
nuarunt: per Cam
in Siciliam, per Sag
fam in Africam, per

me necessarium dicere possumus, idque imperatoris omnium, qui vmquam fuerunt, facile summi, Dictatoris, inquam, Caesaris exemplo atq. auctoritate. is nullam expeditionem scribere aggreditur, quin his, aut similibus verbis initio vtatur. Re frumentaria comparata. nimirum intelligens, omnia imperatorum cōsilia irrita fore, atq. inania, nisi ad victum necessaria suppetant. Igitur & frumenti quod satis sit parandum est, & loca idonea panificio deligenda. nam ex ijs, quae ad efficiendi potestatem pertinere diximus, hoc erat extremum. De bello suscipiendo satis dictum est. de gerendo vero quamquam, vt ante dixi, deliberatio fere omnis ad imperatorem spectat, non nulla tamen a Senatu, vel ab ijs, qui consilijs praesunt, ante prouideri possunt. veluti si bellum repellimus, videre oportet, qua iter hostibus pateat, quae castella munienda sint, quae cuique loco praesidia relinquenda, quibus rebus aut iter hostibus impediatur, aut eisdem cibaria, iumentisq. eorum pabula adimantur. Si bellum inferimus, itidem videndum est, quo itinere, quibus auxilijs rem aggrediamur: neque enim leuia aut ludicra petuntur praemia. nec temere contemnendi sunt, qui loca possident prohibendo itineri opportuna: cuiusmodi est Vrbinatum regio: quae natura loci ijs, qui eam possident, maximorum regum amicitias conciliat. Quod si noua quaepiam expeditio suscipienda est, praesertim aduersus longinquam aliquam nationem, circūspectare oportet, quibus quasi gradibus ad eam pertingere valeamus. gradus autem voco finitimos hostium populos, quibus opem ferendo nostris interdum armis aditum aduersus alios patefacimus. Ita maiores in Samnium se per Campanos insinuarunt: per Camertes in Etruriam, per Mamertinos in Siciliam, per Saguntinos in Hispaniam, per Masinissam in Africam, per Aetolos in Graciam, per Eumenē,

& alios in Asiam, per Massilienses & Aeduos in Galliam penetrarunt. Sed inconsulto agere alicui videri possim, si de consilio disputans extra propositae rei limites nescio qua studij dulcedine illectus vagari diutius pergā. iraque ad propositum reuertar.

Urbs, atq. agri custodia, tuendorumq. finium ratio fere omnis in eo posita est, vt & loca deligas arcēdis hostibus opportuna, & quot, quibusue copijs ea tueri oporteat, intelligas. veluti quo numero peditum, aut equitum, quo genere armorum. nam & illud spectare oportet, vt parum idoneis locis relictis, in opportunioribus praesidia disponantur: & praeterea si minor custodia sit, quā ad ea tuenda sit satis, militum numerus augetur: sin maior quam opus fuerit, minuatur: ne respublica sumptu immodico, minusque necessario prematur. Quibus autem locis praesidia collocanda sint, vt intelligas, & regionis, & rei bellicae peritum esse oportet. tum praesidijs viri praeficiendi sunt spectata virtute, ac fide. Nec vero de ea nunc custodia loquimur, qua latronum, ac sicariorum scelera prohibentur: nam hoc ad leges attinet: vel ad magistratus potius: cum absq. magistratuum auxilio irritum, atq. inane sit legum imperium. Sed & magistratuum vana est iurisdictio, nisi eam Princeps ratam habeat. Qui vero Princeps magistratus auctoritatem infringit, suum imperium labefactat. Nihil est autem tam publicae quieti, ac iustitiae aduersum, quam statuæ Principum, id est, propinqui eorum qui praesunt gubernaculo reipublicae. per hos malefici, ac scelesti homines legū poenis eripiuntur. hinc omnia non in agris solum, & siluis, sed in ipsa vrbe caedibus infesta. itaq. magistratuum nomina tantum manent, auctoritas perit. Et nos tot iam annos hac infamia laborantes tanto opere nihil agimus. Hoc illud est multorum ab Homero damnatum imperium, in quo

pessimo

DE
pessimo cuique qu
munia ad se traher
non tam imperio
praecipua regem
At qui Principi d
turpiq. immortal
unde digressi sum
imperii, rei q. pu
aduersus eorum
restribus, aut m
tem copiarum g
stodiuntur. item
terraneo mari v
nominis Turcas
tum, ac potius
posūt: fida pa
bus publicis ty
si finitima fuer
die Philippo H
urbium, & regno
paratam, ij sibi
Duces adiunger
ribus augere: &
pibus, ac ciuitat
contrahere: qua
id omne suae imp
tandum esse intell
res hostes concitan
quibus quisque pr
viatur, quibus vec
quos in Pannonia
nes, aut cohortes ha
njs parum firmos n
consultandum de cu

pessimo cuique quicquid libet, licet. omnes Principis
 munia ad se trahere: illi satis esse vitam producere, &
 non tam imperio, quam imperij insignibus uti. quasi
 præcipua regentis gloria sit, non bene, sed diu regere.
 At qui Principi dies vnus bene, ac sapiënter actus inertis,
 turpiq. immortalitati est anteponendus. Sed redeamus,
 unde digressi sumus. Nec inutile fuerit cogitare, quos
 imperii, rei q. publicae perpetuos hostes habeamus: vt
 aduersus eorum quamuis repentinos impetus, aut ter-
 restribus, aut maritimis copiis instructi simus. alio au-
 tem copiarum genere portus, alio importuosa litora cu-
 stodiuntur. item alio genere nauium oceano, alio medi-
 terraneo mari utimur. Ac perpetuos hostes Christiani
 nominis Turcas dicere possumus: quibus cum ad cer-
 tum, ac potius incertum tempus, induciae nobis esse
 possunt: fida pax esse, aut sperari vix potest. Praeterea re-
 bus publicis tyrannica, ac violenta imperia, praesertim
 si finitima fuerint, semper infida. Quibus autem, vt ho-
 die Philippo Hispaniarum regi, necesse est ob suarum
 urbium, & regnorum tutelam habere perpetuo classem
 paratam, ij sibi eximios rei naualis peritia, & opibus
 Duces adiungere debent, eosq. stipendiis, atque hono-
 ribus augere: & vel iniquis conditionibus cum Princi-
 pibus, ac ciuitatibus, quae classe valent, societatem,
 contrahere: quando quicquid ab illis accedit auxilii,
 id omne suae impensae decedere, sibiq. in lucro depu-
 tandum esse intelligunt: & praeterea in suos hostes plu-
 res hostes concitant. Tum si quis diligenter obseruet,
 quibus quisque praesidiis in suae ditionis locis hodie
 utatur, quibus veteres vsi sint, quot ad Rheni ripam,
 quot in Pannonia aliisque propinquis hosti locis legio-
 nes, aut cohortes habuerint, quo pacto deductis colo-
 nijs parum firmos in officio continuerint: numquam ad
 consultandum de custodiendis finibus imparatus acce-

det. Construendarum etiam arcium, muniendarumq. urbium peritum, atq. intelligentem esse oportet: quae forma, quae crassitudo murorum, atq. aggerum, quae fossarum latitudo, ac profunditas melior; ubi castella erigenda sint: inclusa ne aqua fossae tutiores sint; propterea quod haud ita facile cuniculis subruantur quae huiusmodi fossis ambiuntur: an absque aqua meliores. quod eae difficilius cratibus, aut sarcinis in oppugnationibus impleantur: an quae vtrumq. habent commodum, vt & aquam contineant, &, ubi visum fuerit, clauui circumacta nullo negotio ficcari possint, quales Ferrariam urbem claudunt. ad haec quae in plano, quae in editioribus locis cautio adhibenda, quo minus arces tormentorum ictibus obnoxiae sint, minusue e superioribus locis opprimi valeant. tum quae latioris, quae contractioris ambitus vtilitas: quod alter minore militum numero defenditur, alter & plures capit, &, si muri diruantur, alii interea substitui intus possunt. tamen si cura haec magnam partem ad architectum, & ad praefectum fabrum spectat. Atq. haec de urbis, atq. agri custodia dicta sint. In iis, quae ad annonam pertinent, videre oportet, quantum frumenti, aliarumq. rerum ad victum necessariorum opus sit hominibus nostrae curae, ac ditioni subiectis, atque ex his quid nostra ferat regio, quid aliunde petendum sit: tum qui iis, quae nobis defunt, abundant, qui indigeant ijs quae supersunt. vtroq. enim amicos habere expedit: vt ab illis necessaria paremus, his autem superflua vendamus, eaq. via nostros reditus augeamus. Haec fere sunt, quae de hoc genere dici possunt. nec fortasse vlla facilior deliberatio, si publicum, non priuatum commodum spectes. At ubi posthabita populi vtilitate, qui remp. administrant, aut monopolia exercent, quod (vt alia exempla praeteream) ab iis, qui regno Neapolitano praecerant, interdum

DE
 terdum fieri vidim
 miserorum ciuim
 etiam Christiani
 rium fame quaeli
 tiuntur: ibi illa m
 dirae in Principe
 nia vndique per
 publicae calamit
 do ad infima dep
 iram accendit,
 ior est numerus
 annonae carita
 minum culpa i
 uitatis posita et
 liberans, in pri
 rerum publica
 respublicae ad
 que generi con
 propria eius ge
 terdum a suis, a
 tiantur, veluti st
 prium est libera
 rem licentiam la
 corum potentiam
 praeter quam in
 prium est virtus,
 esse numquam po
 Plato, & Aristotel
 strinae proprio, sex
 enim in republica a
 corum, aut multitu
 tur, vilitatem imp
 vero, si ad suam v
 pauci praesint e reip

terdum fieri vidimus ; aut auri cupidi, famae prodigi,
miserorum ciuium alimenta non exteris tantum, veru
etiam Christiani nominis hostibus vendunt, & popula-
rium fame quaesitum lucellum cum mercatoribus par-
tiuntur : ibi illa multitudinis in regentem rabies, hinc
dirae in Principem, ac temporum execratio, qua om-
nia vndique perstrepunt. vt iam mirandum non sit, hos
publicae calamitatis auctores e sublimi gradu aliquan-
do ad infima deprimi. nihil enim populi vehementius
iram accendit, ac tenuiorum hominum, quorum ma-
ior est numerus, in potentiores odia concirat, quam
annonae caritas, ac fames non sterilitate terrae, sed ho-
minum culpa inuecta. De legibus autem, in quibus ci-
uitatis posita est salus, aut ferendis, aut abrogandis de-
liberans, in primis nosse debet genera, ac differentias
rerum publicarum. Sunt enim leges ad respublicas, no
respublicae ad leges accommodandae. tum quae cui-
que generi conseruando, quae corrupendo idonea, &
propria eius generis, & contraria: nam respublicae in-
terdum a suis, ac propriis, non solum a contrariis, vi-
tiantur. veluti status reipublicae popularis, cuius pro-
prium est libertas, si aut nimium relaxetur, in popula-
rem licentiam labitur; aut nimium contrahatur, in pau-
corum potentiam transit: idemq. in ceteris vsu venit,
praeter quam in optimo reipublicae statu, cuius pro-
prium est virtus, veraq. regendi scientia, quae nimia
esse numquam potest. Ac rerum publicarum genera
Plato, & Aristoteles, vt alio loco retulimus huius do-
ctrinae proprio, sex esse numero statuerunt. summam
enim in republica auctoritatem, aut vnus esse, aut pau-
corum, aut multitudinis. vbi vnus ad eorum, qui regun-
tur, vtilitatem imperet, id esse regnum : tyrannidem
vero, si ad suam vnus vtilitatem omnia referat. vbi
pauci praesint e reipublicae vtilitate, optimatum rem-
publicam:

publicam: vbi omnia suo commodo metiantur, paucorum potentiam appellari. sic, vbi summa potestas sit penes multitudinem, cui salus omnium, atque vtilitas in administratione proposita sit, hanc generis nomine, vii suo. ac proprio, rempublicam nominari: popularem autem licentiam, si tenuiorum, atq. infimae fortis hominum arbitrio, ac libidine omnia gerantur. Itaq. de legibus consultantem & iuris scientia, & ciuili facultate praeditum esse oportet. praecipue vero callere debet eam reipublicae formam, in qua versatur, vt, quae leges ei conueniant, intelligat. Sed profecto huius nostrae reipublicae institutis, ac legibus haud facile in terris perfectius reperiri, nec fortasse animo fingi mea quidem sententia quicquam potest. vt in alijs humanã originem, huius Deum auctorem possis agnoscere. Primum enim eius amplitudinem, atq. imperij latitudinẽ intueri licet, omnes Christiani orbis partes vndique amplectentem: deinde regum, ac principum, populorumque omnium consensum sponte parentium, & vt par est, Dei vicarium, adorantium: eius absolutissimam rerum omnium, atque etiam abluendarum animi sordium potestatem. tum & ad summum, & ad alios gradus vnicum ex opinione virtutis aditum. vt illud omitam, quod exemplis innumerabilibus compertum est, ad Pontificatum homines diuinitus potius, quam hominum suffragijs peruenire. ad haec videmus ditionem hanc nullis insidijs obnoxiam, ab omni prorsus periculo remotam: modo ne suam ipse auctoritatem princeps minuat, quod fit, vbi alicui parti adhaeret, atque a communis omnium parentis officio descendit. Itaque vt in corporibus, quae, vti cetera mortalium. natura fluxa, atque caduca sunt, necesse est aliquando aut partium intemperie, aut extrinsecus morbos gigni: sic & rebus publicis, ac regnis du-

plex

D E .

plex & ab internis,
huic soli nullum ex
siquis eam impugna
rentem defendunt.
est, hoc est, ne re
hantur: ne ve is, o
in consilium indig
ratione minuatur
attinet, siquis h
cescat, cogitar
cae caueatur, &
quod sane diffic
manus Pontifex
stris moribus h
an eiusmodi ca
cessorum auct
diantur: quod
Pontificum sa
nata iam, & di
reipublicae rau
praesentia incer
tum nihil minus
superiorum prin
quae alienata su
ne ex eo consulo
blicae oritur. N
eadem cautio adh
ceat affines, & cog
propinquos amor o
dis. eorum autem
consulerem absq. re
cuius alioqui virtus
ob cognationem prin
arduis in rebus vtere

plex & ab internis, & ab externis periculum impēdet: huic soli nullum extrinsecus periculum imminet: sed si quis eam impugnare nititur, ceteri principes vt parentem defendunt. ab intestinis tantum malis cauendū est, hoc est, ne res ipsius in propinquos principis distrahantur: ne ve is, qui praesidet, a virtute desciscat, aut in consilium indignos assumat, atq. eius auctoritas ea ratione minuatur. Et quod ad bonorum dissipationem attinet, si quis huic malo lege lata obuiam eundem censeat, cogitare debet, quo pacto simul & reipublicae caueatur, & successoribus integra potestas maneat. quod sane difficillimum videtur. Verumtamen vt Romanus Pontifex, cum omnia possit, successorem sibi nostris moribus haud quaquam legit: ita videndum est, an eiusmodi cautio excogitari possit, qua salua successorum auctoritate alienationes in posterum impediantur: quod sapienter & Pii Quincti, & aliorum Pontificum sanctionibus prohibetur. Quae vero alienata iam, & distracta sunt, ea mouere omnino huius reipublicae rationibus aduersum. nam cum tuta & praesentia incertis & periculosis anteposenda sunt: tum nihil minus expedit, quam reuocare in dubium superiorum principum potestatem: de qua vel in ijs quae alienata sunt, vel in ceteris dubitare est nefas: ne ex eo confusio rerum omniū, & perturbatio reipublicae oriatur. Nec male consultum videri possit, si eadem cautio adhibeatur, vt in Senatum legere ne liceat affines, & cognatos intra certum gradum, ne in propinquos amor officiat iudicio in patribus deligendis. eorum autem commodis, ac dignitati alia via consulere absq. reipublicae detrimento. Quid igitur? cuius alioqui virtus excellit, is peiore conditione erit ob cognationem principis? Eius ego opera & consilio arduis in rebus vterer, eumq. successoribus commenda-

rem:

rem: quibus honorificum foret, extincti principis necessarios, qui innocenter, ac modeste vixissent, quorumque perpetuo vitae tenore probata virtus esset, honore prosequi. deniq. dignos praeteriri fatius est, quam indignos eligi. In legendis autem patribus æquū est haberi rationem etiam eorum, qui regum, ac principum testimonio commendantur. sed regibus, ac principibus, qui ignotos, atq. indignos commendarint, supremi iudicii poenae denuntiandae: easq. poenas vtile fuerit, quot annis die certo inter sacrorum solemnia promulgare, ut aeternæ damnationis metu minus indulgentes in re tanta sint in eos, qui vilibus obsequiis ipsorum gratiam aucupantur. Eorundem preces a comitijs procul arcendas merito superiorum Pontificum constitutionibus cautum est. quiq. eas in conclau, aut extra recitauerint, ii mihi videntur omnino legibus coercendi. Ac profecto mōstri simile est, inueniri quēpiam e numero Cardinalium, qui profiteri audeat, se, cui suus rex iusserit, suffragaturum. nec pudet homines nobiles, in sublimi dignitatis gradu cōstitutos, Dei ministros in re humanarum omniū maxima, ita se abdicere, vt sibi etiam gloriae ducant, voluntati vnus hominis inseruire. quod qui facit, is etsi Deum esse verbis fatetur, re tamen negat. nam quid attinet, ante suffragia, sancti spiritus illuminationem petere solemnī illo sacrificio diuinitus instituto, si iam certum, & fixum est, hominem Deo praeferre? at qua mercede. pudet referre, quam vili seruiant. Haec, aliaq. huiusmodi consideranda fuerint, si quis v̄quam princeps verae gloriae studiosus de his vitijs corrigendis agitauerit. Nec minimum adiumentum consulenti de legibus afferet historiarum lectio, itemq. eorum, quae mandata litteris & praecepta sunt a doctis viris, aut in republica versatis de optimo statu ciuitatis, deq. varijs diuerfarum

uerfarum gent
sunt, quae pler
quod secundo
scilicet esse del
storeles in rhet
minibus fides
volentiam. ho
minus, quid v
adduci solere
probitate ani
tur. Itaq. con
rum bonum,
Iure igitur P
sibi Athenie
reipublicae
li inferior, &
ex quibus p
dentiam rel
aita sequant
cat. Ac sine
obtinere. Eten
a ceteris anir
mur, duplici
rum est scient
suntq. necessa
est adeptio ver
altera versatur
possunt, quae
enim proprie e
atq. ad artem p
que finis est acti
cuius proprium
reque viuendum,
intelligere. Est ig

uersarum gentium moribus, & institutis. Haec ferme
 sunt, quae plerumq. in consilijs agitantur. Sequitur id
 quod secundo loco proposuimus disputandum: qualis
 scilicet esse debeat is, qui consilium daturus est. Ari-
 stoteles in rhetoricis tria esse docet, quae faciunt, ut ho-
 minibus fides habeatur: prudentiam, virtutem, bene-
 uolentiam. homines enim aut imprudentia decipi, quo-
 minus, quid utile sit, intelligant: aut, si intellexerint,
 adduci solere ut secus, ac sentiunt, loquantur; aut im-
 probitate animi, aut odio eorum, quibus cum loquun-
 tur. Itaq. consiliarium & prudentem esse oportet, & vi-
 rum bonum, & praeterea ijs, quibus consulit, amicum.
 Iure igitur Pericles apud Thucydidē queritur, iniuria
 sibi Athenienses tali viro irasci, qui & in cognoscendo
 reipublicae utilia, & in iis, quae nosset, explicandis nul-
 li inferior, & patriae amans esset, & a pecunia inuictus.
 ex quibus postremum ad probitatē, prima duo ad pru-
 dentiam referuntur, cum rem prouisam verba haud in-
 uita sequantur, medium amorem in patriam aperte vo-
 cat. Ac sine dubio in consilijs prudētia primum locum
 obtinet. Etenim ea pars animi, in qua ratio inest, quaq.
 a ceteris animantibus distinguimur, & quasi segrega-
 mur, duplicem habet vim. altera versatur in ijs quo-
 rum est scientia, quæ semper eodem modo se habent,
 suntq. necessaria, aeterna, immutabilia, eiusq. extremū
 est adeptio veritatis, neque vllum alium habet sinem:
 altera versatur in ijs, quae aliter, atq. aliter habere se
 possunt, quae & ipsa in duo genera diuiduntur. alia
 enim proprie effici dicuntur, quorum opus remanet,
 atq. ad artem pertinent: alia non effici, sed agi, eorum-
 que finis est actio, atq. haec ad prudentiam referuntur,
 cuius proprium est, in iis, quae pertinent ad bene, bea-
 teq. viuendum, quid experendum, aut fugiendum sit,
 intelligere. Est igitur prudentia in rebus agendis, ac su-

giendis rectus rationis vsus : prudentemq. bonum ratiocinatorem vtilitatum dicere possumus. Consulere autē nihil aliud est (vt initio diximus) quam quid agendum, aut fugiendum sit, inquirere, ac ratiocinari: quiq. bene in rebus agendis, aut fugiendis ratiocinatur, is bene consulit, quod proprium est prudentiae munus. Eius autem initium, ac veluti fundamentum est naturalis quaedam vis, & quasi mentis oculus, quae *δύωσις* a Graecis dicitur: atq. in alijs magis, in alijs minus elucet, prout cuique maior, aut minor data est ad intelligendum indoles. haec si ad bonum dirigitur, & longo rerum vsu excolitur, ac perficitur, inhabitum transit, quae prudentia nominatur. huic opitulatur igniculi quidam a natura dati, & quasi semina prudentiae: in celeriter coniciendo sollertia, quae *ἀγχινοια* vocatur a Graecis, estq. species *τῆς ἀσορίας*: tū mentis acies, ac dexteritas in iis, quae dicuntur, aut aguntur, illico percipiendis, quae *σύνεσις* appellatur: nonnulli sagacitatem nominarunt: sed *σύνεσις* ad bonum semper, sagacitas interdum ad malum flectitur: praeterea boni, & moderati viri de rebus existimatio, quae Graece *γνώμη* dicitur. haec omnia, vt & prudentia, & quaecūque sub actionem cadunt, in singularibus versantur. His naturae bonis Themistoclem egregie instructum Thucydides narrat: quod absq. vlla disciplina, naturae tantum vi, ac suopte ingenio, & de instantibus verissime iudicabat, & de futuris callidissime coniciebat. sed haec apud Thucydidem melius, ac pluribus. Quamquam autem ille nulla sibi doctrinae adiunxerat adiuuēta, erat tamen in republica diu, multumq. versatus, in qua emnendi studio sic incensum legimus, vt somnum capere non posset: cumq. noctu in publico ambularet, eius rei causam sciscitantibus respondisse, Miltiadis trophaeis se e somno excitari. Valet igitur ad prudentiam multum.

D
multum assiduus
sapientia dictum
perit memoria,
test, cum ea p
paretur. qui in
merito Alcibia
modum adolese
lo, de pace, de
verba facere
vsus ille null
nere vitandū
mus, ijsque to
alia, scriptur
num genera.
terum imper
neutros hon
sponte intel
ac dicto aud
nec intelligi
atq. hunc esse
dere, sibi q. &
lescentibus ac
experti, ac pr
existimant, co
pleni, putant f
idcirco omnia
hil dubitant, on
queritur, labi, ac
cam accesserint
res nostri, & ante
reipublicae confi
Nec vero cum a
continuo senibus
tia erroris causa

multum assiduus rerum vsus: quodq. a veterē poeta de sapientia dictum est, vsus me genuit pater, mater peperit memoria, id non minus apte de prudentia dici potest, cum ea praecipue longo, atque assiduo rerum vsu paretur. qui in iuuenibus plerumq. nullus est. eoque merito Alcibiades a Socrate ridetur: qui cum esset admodum adolescens, in concione Atheniensium de bello, de pace, deq. alijs ad rempublicam pertinentibus verba facere gestiebat, quarum rerum per aetatem vsus ille nullum habebat. In primis autem in hoc genere vitandum est, ne incognita pro cognitis habeamus, ijsque temere assentiamur. nam illud, vt pleraque alia, scriptum est a Platone, diuinitus, tria esse hominum genera. vnum peritorum, atque intelligentium. alterum imperitorum, & suam imperitiam agnoscentium. neutros horum errare, aut de cipi: priores enim sua sponte intelligere: posteriores intelligentibus credere, ac dicto audientes esse. tertium esse genus eorum, qui nec intelligunt, & se scire, atq. intelligere opinantur. atq. hunc esse errorum omnium fontem. hos omnia audere, sibiq. & alijs male consulere. hoc fere, vt dixi, adolescentibus accidit. qui in tam breui vitae spatio pauca experti, ac propterea raro decepti, bene de omnibus existimant, eoque facile, quae volunt, credunt: ac spei pleni, putant sibi omnia successura ex animi sententia: idcirco omnia confidenter & agunt, & loquuntur, nihil dubitant, omnia asseuerant. hinc ille apud poetam queritur, labi, ac ruere omnia coepisse, vbi ad rempublicam accesserint noui, stulti, adolescentuli. Itaq. maiores nostri, & ante eos Lacedaemonij, eam partem, quae reipublicae consulebat, a senibus senatum appellarunt. Nec vero cum adolescentibus prudentiam denego, continuo senibus eam tribuo. neque enim adolescentia erroris causa est, sed imperitia, quae plerumque il-

lius aetatis est comes . nec raro senes inuenias puerili ingenio praeditos, vt & adolescētes interdum reperitur. Ante annos animumq. gerens, curamq. virilem . Sed, quod plerumque fit, exponimus . Hoc vitium effugere qui volet, adhibebit ad considerandas res & tempus, & diligentiam: & pro cuiusq. rei natura de re quaque iudicabit, vt certa pro certis habeat, incerta pro incertis: nec de iis, quae aliter cadere possunt, ante exitum rei quidquam sibi certi pollicebitur; meminertq. multa nec opinato accidere solere: denique considerabit humanarum rerum inconstantiam, atq. occultas hominum voluntates, multiplicesq. naturas: dictumq. illud Epicharmi semper in memoria habebit, neruos atq. artus esse sapientiae, non temere credere . Quamuis autem ante dictum sit, prudentiam gigni solere, vbi ad naturam vsus accesserit; possunt ea tamen doctorum etiam hominum scriptis, ac lucubrationibus adiuuari: praesertim si, quae ab illis didiceris, ex umbra in solem proferas, atq. ad vsum dirigas . aliter enim afficimur ijs, quae sola cogitatione assequimur, aliter ijs, quae vsu percipimus, atq. agendo experimur. neq. enim facile cuiquam, atq. haud scio an nemini contigerit quod de Lucullo Cicero scriptum reliquit: cum totum iter, & nauigationem consumpsisset partim in percontando a peritis, partim rebus gestis legendis, in Asiam factum imperatorem venisse, cum esset Roma profectus rei militaris rudis . sed vt hoc magno Luculli ingenio licuerit, qui me audiet, is nec vsum negliget, & praeterea quaecumq. alij longo vsu deprehenderint, ex omnis aevi memoria repetet, sibiq. subsidio & suam, & aliorum diligentiam comparabit . nam qui sola doctrina, aut vsu solo contenti, alterutrum negligunt, ij mihi videntur monoculi esse malle, cum utroq. si velint oculo vti possint. Igitur in veterum monumentis, & in
vsu

D
vsu quotidiano
quae studia seq
uatorum homi
ac potentium
gentium, ac pu
cipit, Aetatis
vt alia praeter
parum ad pru
cydidem, & a
scriptores ob
gatis pro se
quisque cau
qui consilio
adducti pac
dixerint, a
runt: tum q
sae, aliaqu
ijs, quae in
prudentia,
est . deincep
tiliter, & qu
absq. pruden
Etenim quic
mus: quicqu
electio appet
cessit est & ra
appetuum au
quae nihil est
ducta ratio re
alicuius finis, c
dunt, vt supra
portet, vt consu
vt bonum finem
tis, alterum pru

vsu quotidiano obseruandum est, quod genus vitae
 quae studia sequantur, & non principum tantum & pri-
 uatorum hominum, pauperumq. ac diuitem, tenuium
 ac potentium, nobilium & ignobilium, diuersarumq.
 gentium, ac populorum, sed etiam, vt Horatius prae-
 cipit, Aetatis cuiusq. notandi sunt tibi mores. Atque,
 vt alia praeteream, quae infinitum esset persequi, non
 parum ad prudentiam conferet, si quis & apud Thu-
 cydidem, & apud Liuium, aliosq. egregios historiarū
 scriptores obseruabit, quid e diuersarum partium le-
 gatis pro se quisque dixerit, quibus rationibus suam
 quisque causam defenderit, quid a senatu, aut ab ijs,
 qui consilio praeerant, responsum sit, quibus rebus
 adducti pacem, aut inducias fecerint, aut bellum in-
 dixerint, aut societatem contraxerint, aut repudia-
 rint: tum quae seditionum, quae bellorum ciuiliū cau-
 sae, aliaque huiusmodi, quaeq. obseruanda diximus in
 ijs, quae in consilijs agitantur, eodem pertinent. De
 prudentia, quod ad propositum attinet, satis dictum
 est. deinceps de consiliarij virtute dicamus. Ac si sub-
 tilititer, & quasi summo iure agere velimus, nec virtus
 absq. prudentia esse potest, nec sine virtute prudentia.
 Etenim quicquid non temere agimus, id consulto agi-
 mus: quicquid consulto agimus, id eligimus; est enim
 electio appetitio cum ratione. vtq. electio bona sit, ne-
 cesse est & rationem rectam esse, & appetitum bonum.
 appetitum autem virtus perficit, rationem prudentia:
 quae nihil est aliud, quam perfecta, & ad summum per-
 ducta ratio rerum agendarum. Cumq. appetitio sit
 alicuius finis, consultatio eorum, quae ad finem ten-
 dunt, vt supra demonstratum est: finem bonum esse o-
 portet, vt consultatio recta sit, & consultationem rectā
 vt bonum finem consequatur: quorum alterum virtu-
 tis, alterum prudentiae munus est proprium. Praete-

rea virtus omnis in mediocritate consistit, quae est inter nimium, & parum: atq. haec mediocritas a recta ratione, idest, a prudentia definitur, & quasi circumscriptur. igitur cui prudentia inest, quae quasi dux est virtutum omnium, quiq. in vna quaque re medium videt, huic necesse est omnes virtutes inesse. quodq. poeta cecinit, Nullum numen adest, si sit prudentia. non minus vere dixeris, Omnis adest virtus, si sit prudentia. Haec subtiliter, & vere a Peripateticis disputantur: nec fere quicquam apud illos certius, quam virtutes omnes inter se nexas esse, & iugatas. Sed haec quamquam re coniuncta sunt, ratione tamen distinguuntur: alia est enim ratio virtutis, alia prudentiae. quae nos causa primum impulit, vt virtutem a prudentia seiungeremus. Deinde non hoc loco agimus de virtute, ac prudentia omnibus numeris absoluta: nam si ad exquisitam illam regulam exigantur, haud facile quemquam reperias virtute, ac prudentia praeditum: sed vt vulgus alios prudentes vocat, alios fortes, alios temperantes, sic & nos de iisdem loquimur oratione populari, atq. ad communem vsum accommodata, vt & Aristoteles in rhetoricis locutus est, quamuis eadem in ethicis via valde diuersa, exquisitaque tractasset. aliter enim his de rebus disputari solet ab ijs, qui eas ad vsum transferunt, aliter a philosophis, vbi veritas in disputando limatur. hi namq. absolutam cuiusq. rei perfectamq. imaginem quaerunt: illi ad hanc respicientes ea tradunt, quae ad institutionem vitae communis spectare videntur. Sic & nos consiliarij virtutem quaerimus, non eius qui nunquam fuit, sed qualis interdum oculis cerni, non animo fingi solum possit. Quoniam igitur, vt huius disputationis initio demonstratum est, consilium e genere est eorū, quae ad aliud referuntur, eoq. eius vtilitatem respicit, cui consilium datur:

D
datur. omnes au
expoliuntur, qu
ni iustitiae nom
hanc in primis
vnamquamque
tur, conceditq.
quae in bono
quatenus ea e
sumus aptissim
sic affecti nec
triae, paren
minatur. iti
poris volupt
ti nemini pe
riam facim
est virtutur
pertinent,
stitia qui c
perturbatio
tis speciem h
stra fidele co
bet consulet
aut pecuniae
tollit enim, a
fundamentum
cietatis. nam
ijs, quos in con
nos possumus:
inimicis consili
si ea peccata sun
cillime praecau
eos, qui virtutis,
aut patriam, aut
mis est actio, qu

datur. omnes autem virtutes, quibus hominum mores
 expoliuntur, quatenus ad alios pertinent, sub commu-
 ni iustitiae nomine continentur: hinc manifestum est,
 hanc in primis iustitiam in consiliario requiri: hoc est
 vnamquamque virtutem, quatenus ad alterum refer-
 tur, conceditq. vnicuiq. quod suum est. sic ea virtus,
 quae in bono, atq. laudabili diuitiarum vsu versatur,
 quatenus ea exculti ad bene, ac liberaliter agendum
 sumus aptissimi, liberalitas dicitur: quatenus autem
 sic affecti nec aliena rapimus, &, quae debemus, pa-
 triae, parentibus, amicis, alijsq. tribuimus, iustitia no-
 minatur. itidem recti in ijs, quæ ad honores, aut cor-
 poris voluptates attinent, habitus, quatenus illis orna-
 ti nemini per ambitionem, aut intemperantiam iniu-
 riam facimus, ad iustitiam referuntur. eademq. ratio
 est virtutum omnium: omnes enim, quatenus ad alios
 pertinent, eodem iustitiae nomine censentur. hac iu-
 stitia qui caret, quiq. ambitione, vel auaritia, vel alia
 perturbatione animi obcaecatus, honoris, aut vilita-
 tis speciem honestati, atq. officio anteponit, ab eo fru-
 stra fidele consilium expectes. neq. enim quibus de-
 bet consulet, sed quibus libertatem suam spe honoris,
 aut pecuniae mancipauit. quo vitio nihil detestabilius.
 tollit enim, ac funditus euertit fidem, idest, iustitiae
 fundamentum, ac praecipuum vinculum humanae so-
 cietatis. nam quibus fidem habeamus, si decipimur ab
 ijs, quos in consilium aduocauimus? recti esse ad alie-
 nos possumus: ab amicis, ac familiaribus (neq. enim ab
 inimicis consiliū petitur) qua ratione caueamus? Quod
 si ea peccata sunt animaduertenda maxime, quae diffi-
 cillime praecauentur: quae digna poena statuatur in
 eos, qui virtutis, ac benevolentiae simulatione amicos,
 aut patriam, aut principem fallunt? Et, si depositi infam-
 is est actio, quod minime deceat, rem tuae fidei cre-
 ditam.

ditam ad vsum proprium transferre, ac deriuare : qua infamia afficietur is, qui in suum commodum conuertit non vestem, aut supellectilem, sed famam, atq. estimationem principis, non raro etiam salutem suae fidei commendatam? Ab eius modi peste cum ceteris regibus, ac principibus, tum praecipue Caesari cauendum est, vt imperium diuturnum sit. Vt enim domum, ac nauim, si fundamenta infirma sint, cito dilabi, ac ruerenecesse est: sic imperium, nisi firmissimo virtutis fundamento nitatur, diuturnum esse vix potest, praesertim quod non sua vi, sed consensu parentium sustinetur. Videat igitur, vt consiliarios, ac ministros circumse habeat incorruptos : quisquis enim hoc negligit is sui imperij fundamenta conuellit. Celebratur in primis a Tacito Germanorum integritas : sed, vt idem inquit, iam & pecuniam accipere docuimus. atq. vtinam minus dociles fuissent ad hanc disciplinam. Qui vero externorum regum largitionibus corrupti rempublicam produnt, ii mihi perinde facere videntur, ac si nauim perforent, in qua ipsi nauigant. & profecto magnum imminentis exitij signum, & quasi praesagium est, cum eiusmodi ciues rempublicam administrant. vbi namq. ad se quisque reipublicae partem rapit, eius compaginem, quae ex partibus constat, omnino dissolui necesse est. Atheniensium respublica tamdiu floruit, quamdiu Miltiades, Solon, Themistocles, Aristides, Pericles, alijq. pecunijs inexpugnabiles viri suis eam consilijs gubernarunt. vbi degustarunt aurum regium, quo Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, atq. etiam Pythia Philippi partibus fauere coepit: simul eorum gloria, & libertas concidit. Externis enim libentius, quam domesticis exemplis utimur. Nam quis ignorat, virtute a maioribus partum imperium postremo auaritia, ac largitionibus corruisse? ditumque

D
 Cumque illud
 venalem, & cito
 lut oraculum a
 orationis, qua
 Megalopolitan
 oratores, qui, c
 Arcadum, ali
 bant, & se m
 rum essent ge
 que si quis, in
 illis Atticae
 cadas, alios
 faece reipub
 do etiam in
 nae reipubl
 tur, qui var
 e republica
 piat, id solu
 runt, atque a
 dit, & mea qu
 Iudae scelus
 le apostoloru
 Igitur si quan
 sibi met ipsis
 quippe haec a
 eiusdem perm
 gemur, interd
 tu, ac prouident
 catur, illi conar
 admittunt. Qu
 sent, & vel paul
 numquam ad hor
 Siliphi saxum vol
 eam sibi ornanda

Cumque illud callidissimi Numidarum regis, Urbem
 venalem, & cito perituram, si emptorem inuenisset, ve-
 lut oraculum a posteris habitum? Demosthenes initio
 orationis, quam habuit ad populum Atheniensem de
 Megalopolitanorum postulatis, inuehitur in quosdam
 oratores, qui, cum reipublicae consulere deberent, alij
 Arcadum, alij Lacedaemoniorum partes ita suspicie-
 bant, & se mutuis conuicijs insectabantur, quasi illa-
 rum essent gentium legati, non ciues Athenienses. ita-
 que si quis, inquit, eorum notitiam non haberet, atque
 illis Atticae linguae sonum adimeret, alios eorum Ar-
 cadas, alios Lacedaemonios esse putaret. Sed hoc in
 faece reipublicae popularis minus erat mirandū; quan-
 do etiam in hoc supremo, atque augustissimo Christiana-
 nae reipublicae senatu non nulli interdum reperiun-
 tur, qui vana spe vtilitatis, aut honoris illecti, non quid
 e reipublica sit, sed quid ille, cui se quisque addixit, cu-
 piat, id solum spectant, & quem nacti sunt locum dese-
 runt, atque ab officio discedunt. Hoc & interdum acci-
 dit, & mea quidem sententia tacendum non est. nā nec
 Iudae scelus in Euangelio reticetur: & tamen neque il-
 le apostolorum, nec Saul prophetarum gloria minuit.
 Igitur si quando eius modi senatores inueniuntur: ij
 sibi met ipsis, non reipublicae, exitium machinantur.
 quippe haec ab immortali Deo instituta, quamquam
 eiusdem permisso, vt vitia nostra norimus, istque pur-
 gemur, interdum fluctibus agitur, tamen auctoris nu-
 tu, ac prouidentia gubernatur, atque ab interitu vindi-
 catur. illi conaru plerumq. irrito scelus in se pessimum
 admittunt. Quod si vtilitatum boni ratiocinatores es-
 sent, & vel paululum humanae prudentiae haberent,
 numquam ad honores via tam lubrica grassarētur, nec
 Sisyphi saxum voluerent: sed quam nacti sunt Spartam,
 eam sibi ornandam ducerent. iidemq. & hominibus, &

Deo placerēt. nam incredibile dictu est, quantam vim virtus habeat, quantam excitet admirationem sui. Regnabat in ciuitate libera Pericles apud suos, apud nostros Camillus. Erat ille, vt ante dictum est, a pecunijs inuictus: huius virtutem. inquit Liuius, eandem oderāt, & mirabantur. Sed quid ego vetera & obsoleta memoro? possem exemplis in vtramque partem recentibus vti, nisi adulatio pariter, atque inuidia displiceret. atq. haec de integritate dicta sint. Sed sunt nonnulli, qui & recta norunt, & ad ea, quae norunt, natura feruntur, iisdem tamen enuntiandis abstinēt, non improbitate, aut avaritia, aut vllius prauae rei studio: sed infirmitate animi, & imbecillitate quadam libere loqui non audent, nihil contradicunt, nihil denegant, omnia assentiuntur, omnia omnibus annuunt. Hi minore odio digni videntur, cum & perfidia, & fraus absit, & pecuniae, proprijque cōmodi studium. verum tamen cū eos, quos cōsilio iuuare debent, deserāt, in eodē iniustitiae genere versantur. itaque si principi, aut potentioribus aduersari non audent, timiditate peccant, sin paribus, immodica verecundia, quae *δυσωμία* dicitur. In hos Terentianus ille adolescens aequali suo iratus inuehitur.

-- immo hoc genus hominum pessimum est.

In denegando modo queis pudor est paululum.

vtrumque, vt dixi, fugiendum est: sed perfidia odio digna maiore. Oportet igitur consiliarium fortem esse, & constantem magnique animi, & elati, quatenus ea virtus ad alios pertinet. nam & fortitudo, dum aliorum commodum spectat, ad iustitiam refertur: cum, qui ea carent, nimio plusquam decet populi inuidiam, aut offensionem principum pertimescant, eoque reipublicae vtilia ac salutaria consilia interdum promere vereantur. Multa Cleon apud Thucydidē, alique, multa De-

DE
 mothes differit
 quae qui volet, ex
 quae dicitur vitio
 lus luculentus
 ea cum in omni
 vitanda est. Nec
 tatem laudo, mo
 mentum est vel
 bus. vbi que, d
 tos, quasi soli f
 gantiae signu
 mes. faciunt
 lunt, studere
 benevolentia
 peius est, au
 Seruetur igit
 si, quibus cu
 aut vsu reru
 nec ad consili
 ter quam si sa
 blicae, aut am
 etiam, qui liu
 hominum, qu
 cis *δυσωμία*
 quae alijs prof
 quemquam iuu
 animus, & pur
 dissimulatione p
 vocant, non num
 nia sua tegunt, a
 quid quaque de
 re, quo vitio con
 esse, ingenium, si
 consilio vehemen

mothes differit delibetate in sententijs dicendis :
 quae qui volēt, ex eorū fontibus hauriet . De ea vero,
 quae dicitur vitiosa verecundia , extat Plutarchi libel-
 lus luculentus in primis, ac varia eruditione refertus.
 ea cum in omni vita , tum in consilijs dandis omnino
 vitanda est. Nec vero cum in sententijs dicendis liber-
 ratem laudo, modestiam damno, quod consiliarii orna-
 mentum est vel praecipuum. Videas non nullos omni-
 bus vbiq̄ue, de omnibus, ad consilium dandum para-
 tos, quasi soli sibi sapere videantur. magnum hoc arro-
 gantiae signum est, quae fere inscitiae semper est co-
 mes . faciunt hoc interdum, vt eorum, quibus consu-
 lunt, studere commodis videantur : & quodam modo
 benevolentiam cauponantur: quod etiam impudentia
 peius est, auaraeque ac subdolae naturae indicium.
 Seruetur igitur in consilio dando modestia, praesertim
 si, quibus cum agimus, anteeunt aetate, aut dignitate,
 aut vsu rerum, aut ingenio, doctrinaq̄. superiores sunt.
 nec ad consilium dandum accedemus, nisi rogati, prae-
 ter quam si salus, aut existimatio principis, aut reipu-
 blicae, aut amicorū vtilitas, ac necessitas subigit . Sunt
 etiam, qui liuore & inuidia, aut etiam odio quodā
 hominum, quae quod alienis malis gaudeant a Grae-
 cis *ἔπικουρησία*, a nostris malevolentia nominatur,
 quae alijs profutura viderint reticent, nec suo consilio
 quemquam iuuant . his vitijs, & quasi maculis liber
 animus, & purus consiliarium decet. Nec desunt qui
 dissimulatione perpetua vtentes, quam Graeci *εἰσορδία*
 vocant, non numquam affectatione prudentiae, sic om-
 nia sua tegunt, aut extenuant, nihil vt difficilius sit, quā
 quid quaque de re sentiant, ab illis elicere, & extorque-
 re. quo vitio consiliarium carere oportet, sincerumque
 esse, ingenuum, simplicem, veritatis cultorem. Est item
 consilio vehementer aduersa iracundia, ad quam pro-

clius animus haud facile verum prouidet. mansuetudo igitur valde necessaria est consilium daturus. Nec minus eidem necessaria sunt vigilantia, & taciturnitas. vigilantiam voco eam virtutem, quae in vsu somni moderato versatur, vt & quiete necessaria valetudini seruiamus, & nimium otium, ac desidiam vitemus. Haec temperantiae aut pars est, aut comes. nam si somnus in voluptatibus corporis numeratur, idest in iis, quae cum iucunditate explēt quae natura desiderat, qui somno bene vtitur, temperans dici potest: siquidem temperantia corporis voluptatibus moderatur. Sin hoc non conceditur, illud negari non potest, e victu sobrio, ac moderato, quod temperantiae munus est proprium, somni moderatum vsu, ac vigilantiam consequi. Itaque hanc etiā ob causam puto temperantiam apud Graecos a conseruanda prudentia nomen adeptam, quod qui sobrie, ac temperanter viuunt, minime somnolenti sunt, eoque ad prouidendum sunt aptissimi. Ac non oportere consiliarium virum totas dormire noctes, nemo est qui ignoret, modo liberis sit parentibus oriundus, cum Homericum illud ab incunabilis audire potuerit.

Οὐ γὰρ πᾶν ὄχλον ἂν δεινὸν βουλευφόρον εἶδρα.

Vt autem in tenebris corporis oculi nihil cernunt: sic somno mentis oculus impeditur, quominus munere suo fungatur: est enim somnus mentis cessatio quaedam, & requies: nec somno sopiti prudentes ab imprudentibus differunt nisi: forte somniantium visa meliora, ac tranquilliora sunt prudentium, quam insipientium. in hanc sententiā multa scripta sunt a Platone diuinitus legum libro vii. Somnus, inquit, multus, & corporibus, & animis, & rebus gerendis natura inutilis. nec quisquam dormiēs vllius est pretij, nihilo magis, quam si non viueret. itaque vt quisque viuere, & sapere cupit maxime, quam diutissime vigilet, tantum

som-

DE
somo temporis
est, quod non mul
uerunt. Ac magi
malis quidem &
autem & temper
les deniq. & fil
consilij quaere
atq. occultand
quasi thesauru
cogitata silen
praeuerti pot
quaerere, pa
ter bonas ar

Nihil est

Sed ijs, q

Fide, q

appellab

riuato. Nec

Vtinā, aiun

cere. pleriq

tur: & quan

oculos deder

plura audian

hominum est

prior: quoqu

norunt, eo lib

omnibus tame

gnita alijs nos

est, cui non dic

Quasi non

Quam ego,

Itaq. silentiū nō

etiā consiliario,

somno temporis impertiens, quantum valetudini fat est, quod non multum est ijs, qui ei bene a pueris assueuerunt. Ac magistratus noctu in vrbibus vigilantes, malis quidem & hostibus, & ciuibus formidolosi, iustis autem & temperatis viris cari sunt, ac venerabiles, vtilis deniq. & sibi ipsis, & vniuersae ciuitati. Ergo in consilijs quaerendis vigilantia opus est: in custodiendis atq. occultandis taciturnitate: quae consiliorum est quasi thesaurus. frustra enim quaeras, nisi inuenta, & cogitata silentio tuearis, ne ab inimicis praeripi, aut praeuerti possint. quod si, non minor est virtus quam quaerere, parta tueri, iure hanc Terentianus senex inter bonas artes, ac virtutes nominat, cum inquit.

Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quã paro:

Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,

Fide, & taciturnitate artes enim veteres virtutes appellabãt *ὄρε τῆς ἀρετῆς* paulū deflexo nomine ac deriuato. Nec vero ea virtus tā in prõptu est, quã videtur. Vtinã, aiunt plerique, tam facile loqui possem, quã tacere. plerique tamen difficilius tacent, quam loquuntur: & quamuis natura hominibus binas aures, binos oculos dederit, linguas autem singulas, vt plura videãt, plura audiant, quam loquantur: tamen maxima pars hominum est ad loquendum, quam ad tacẽdum promptior: quoque magis nouum quippiam, aut arcanum norunt, eo libentius effutiunt, atque in aurem singulis, omnibus tamen dicunt, inani quadam gloria, vt incognita alijs nosse videantur. nec e vulgo fere quisquam est, cui non dici possit,

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,

Quam ego, qui percontor, scire.

Itaq. silentiũ nõ mulieri solũ, vt Euripides cẽsuit, verũ etiã consiliario, ac multo etiã maius ornamentũ affert.

quid

quid enim turpius cōsiliario futili, & rimarum pleno? hoc qui sui quaestus, aut cōciliandae sibi gratiae causa facit, perfidia peccat: qui vero linguae incōtinentia, is garrulus, ac fatuus appellatur. Hac linguae intemperantia Tanralum fabulantur e caelitem mensa eiectum decantatas illas apud inferos poenas pendere, quod illorum arcana mortalibus reuelasset. quem merito Euripides turpissimum morbum vocat; est enim extremae cuiusdam leuitatis, ne dicam amentiae, non leue argumentum, qua nihil turpius, praesertim in eo, quem sibi princeps consiliorum socium, atque administrum assumpserit. at vni tantum dixero, amico summo, atq. intimo. quid si & ille alij item amico dixerit, itemq. alius alij? num ab alijs postulas, quod tibi ipse non praestas? an quemquam tibi te amiciorē putas? ergo quod alios filere vis, primus sile. Notum est illud Metelli, qui cum in Hispania bellum gereret, interrogatus, quid postredie facturus esset, Tunicam (inquit) meam, si id eloqui posset, comburerem. Antigonus item filio sciscitanti, quo tempore castra moturus esset. An vereris (inquit) ne tubam non exaudias? &, quem regni heredem reliquit, arcani participem facere noluit. Quin ex philosophis, quorum fere omnis in differendo gloria, Zeno repertus est, qui ex taciturnitate laudem quaereret. Cum enim in conuiuio Athenis multa alij pulcra, & egregia loquerentur, seque doctis sermonibus legatis regijs venditarent, ipse solus semper tacuit: legati que rogantibus, quid regi de se dici vellet, Nihil, inquit, aliud, nisi senem esse Athenis, qui inter potandum silere possit. Sic aliorum in disputando gloriae Zeno silentii laudem praetulit. Disertus esse possem exemplis enumerandis eorum, qui & sibi, & suis ciuitatibus, & regibus tacendi inscitia exitium attulerunt, ni ea res longius nos a proposito abduceret. Atque haec videntur eius,

eius, quam in consilio
contineri. Nunc
ad consultandum
deamus (si altera
caendum sit) vtrū
an sine virtute p
partem disputan
dentia obesse nu
tisq. habere au
parum valere a
filium datur:
hoc inuisor,
tis: & innume
bus, ac ciuita
rum exempli
testimonio o
philosopho
publica libr
malium opti
stitia seiunct
armis instruct
mis a natura
Idem Plato se
mo. Item earu
improbitem,
ille *novēciar* voc
atque improbis
ac rationibus in
mittendam: pro
ac magistratus d
nare, neque litte
cuntur, qui exilti
anteponendam.
esse rerum expecto

eius, quam in consiliario requirimus, virtutis nomine contineri. Nunc quoniam demonstratum est opus esse ad consultandum virtute cum prudentia coniuncta: videamus (si altera sine altera esse possit, atque alterutra earendum sit) utra sit optabilior, absq. prudentia virtus, an sine virtute prudentia: de quibus multa in utramq. partem disputari solent. Ac primum, virtutem sine prudentia obesse numquam, prodesse plurimum posse, satisq. habere auctoritatis: prudentiam, si virtus absit, & parum valere ad faciendam fidem, sine qua frustra consilium datur: quo enim quis astutior, & callidior est, hoc inuisior, ac suspectior, detracta opinione probitatis: & innumerabilia damna, atq. incommoda hominibus, ac civitatibus attulisse contendunt. idq. & multorum exemplis, & doctorum hominum auctoritate, ac testimonio confirmant. Atq. (vt exemplis omissis ad philosophorum testimonia veniamus) Aristotelis de re publica libro primo verba sunt. Homo, vt omnium animalium optimum est, si perfectum sit, sic a lege, ac iustitia seiunctum est omnium pessimum: nam iniustitia armis instructa, res est in primis molesta: homo vero armis a natura instruitur, prudentia, & quae sequuntur. Idem Plato fere iisdem verbis dixerat legum libro septimo. Item earumdē libro tertio multis probare nititur, improbitatem, seu vitiositatem dicere malumus, quam ille *νομιεαν* vocat, ignorantiam esse omnium pessimam: atque improbis ciuibus, quamuis disciplinis omnibus, ac rationibus instructis, nullam reipublicae partem committendam: probis autem, vt sapientibus, adhaerendum ac magistratus deferendos, etiam si, vt dici solet, neque nare, neque litteras didicissent. His, ac talibus adducuntur, qui existimant virtutem in consilijs prudentiae anteponendam. Contra ab alijs disputatur, prudentiam esse rerum expetendarum, fugiendarumq. scientiam.

quiq.

quiq; ea valeat, hunc aptissimum esse ad consilium ca-
 piendum, quod omne in expetendorum, fugiendos-
 rumq; delectu versatur. Tum eam partem animi, quae
 de experendis ac fugiendis deliberat, cuiusque rectus
 habitus est prudentia, *βελδονικη*, idest consultricem,
 seu consilij aptam ab Aristotele dici, propterea quod
 in consiliis dandis, aut capiendis occupatur: itaq; be-
 ne consulere, proprium esse prudentiae munus. viros
 autem bonos, hebetes, imperitos rerum, ac rudes, nul-
 lo pacto ad consulendum idoneos. Praeterea prudentem,
 quamuis improbum, posse amicis consilio pro-
 desse: at virum bonum, qui prudentia careat, neque
 iis, quos diligit, posse consilio subuenire. Itaque vir-
 tutem sine prudentia nullius esse in consiliis momen-
 ti: prudentiam sine virtute plurimum valere. Quae in
 vtramq; partem dicuntur, haec ferme sunt. Quid igitur
 in re tam dubia statuemus? Ac mihi quidem duo
 praecipue persuadent, vt prudentiam consilij virtute
 vtiliorem putem. Primum, quod (vt ante dictum est)
 appetitio est alicuius finis; consultatio de ijs, quae ad
 finem conferunt. at appetitum virtus perficit (vt supra
 demonstratum est) consultandi vim prudentia, quam
 consultandi artem dicere possumus; ergo vt in fine pro-
 ponendo, vt optimum statuas, virtute in primis opus
 est, non prudentia: sic ad ea inuenienda quae condu-
 cunt ad finem, praecipuus vsus est prudentiae, non vir-
 tutis. Deinde, cum ad aliquid efficiendum duo requi-
 runtur, si alterutro carendum sit, praecoptare oportet,
 quod est rarius, quodq; in paucioribus reperitur. quo-
 niam igitur bonos viros, vt vulgus accipit, plures, ac
 facilius inuenias, quam prudētes, & ad consilium dan-
 dum idoneos: idcirco in consilij prudentia virtuti, pro-
 bitatiq; est anteponenda. ita in medico deligendo peri-
 tum praefereamus eius artis ignaro, quamuis probo, &
 bene-

beneuolo: & impera-
 ac scientia potius,
 in vtroq; peritia est
 bilior, & probitari
 fat est, in pluribus
 peritur. contra, cu
 te, ac fide, non q
 prudentia, quan
 inest, fides autem
 de Republica c
 inesse ei, qui s
 rem in rempu
 eius magistra
 stitiam ad illu
 iusmodi quae
 eodem omni
 dum sit. vel
 vir bonus, n
 & reipublica
 tius eligere op
 rei magis om
 ius minus: ita
 vsum spectan
 pterea quod r
 probitas reper
 stratione aerar
 bitate indiget,
 scientia vero co
 lis verbis satis,
 tur, in consilij p
 Quod autem sup
 blica libro pr im
 enim non de hab
 dam, ac mentis

beneuolo: & imperatorem deligimus rei militaris usu
 ac scientia potius, quam iustitia praestantem: quod &
 in utroque peritia est ad finem consequendum conduci-
 bilior, & probitatis quantum in medico, & imperatore
 sat est, in pluribus; artis excellentia in paucioribus re-
 peritur. contra, cum aerarij custos quaeritur, qui virtu-
 te, ac fide, non qui prudentia praestet, eligitur: quod
 prudentia, quanta opus est ad aerarij custodiam, multis
 inest, fides autem paucis. Sic Aristoteles libro quinto
 de Republica cum docuisset, oportere tria quaedam
 inesse ei, qui summum magistratū gesturus esset: amo-
 rem in rempublicam: maximam vim, ac potestatem
 eius magistratus munium obeundorum: virtutem, ac ius-
 titiam ad illud reipublicae genus accommodatam: hu-
 iusmodi quaestionem subdit. Cum haec (inquit) non in
 eodem omnia reperiuntur, dubitari potest, quid eligen-
 dum sit. veluti, si quis imperator sit egregius, sed nec
 vir bonus, nec reipublicae amicus, alter autē iustus sit,
 & reipublicae amicus, sed rei militaris rudis, utrum po-
 tius eligere oportet? Ac docet inspicere oportere, cuius
 rei magis omnes homines participes natura sint, & cu-
 ius minus: itaq. in deligendo imperatore rei militaris
 usum spectandum esse potius, quam probitatem: pro-
 pterea quod rei militaris facultas in paucioribus, quā
 probitas reperitur. at in custodia, inquit, atq. admini-
 stratione aerarij secus est; propterea quod maiore pro-
 bitate indiget, quam quantam vulgo homines habent:
 scientia vero communis est omnibus. Ex his Aristote-
 lis verbis satis, ut arbitror, id quod diximus, confirma-
 rur, in consilijs prudentiam virtuti esse anteponendam.
 Quod autem superius adduximus ex eiusdem de repu-
 blica libro primo, nihil huic sententiae repugnat. ibi
 enim non de habitu prudentiae loquitur, sed de vi qua-
 dam, ac mentis acie nobis a natura ingenita, quam di-

ximus a Græcis *δὲ νόμος* nominari. Platonis autem locus ex tertio libro de legibus ad idem confirmandum valet: dum enim improbitatem ait ignorantiam esse omnium pessimam, more suo loquitur. quia enim vera virtus absq. prudentia esse nequit, vnamquamq. virtutem prudentiam vocat, vitium autem imprudentiam, atq. inscitiam. itaq. cum vetat improbis committi reipublicae magistratus, imprudentes intelligit, etiam si doctrinis sint exquisitissimis exculsi, nempe mathematicis, aut ijs quae in rerum naturalium cognitione versantur. Ac de his haecenus: nunc ad reliqua transeamus. Benevolentia in eum, cui consilium datur, adiuuari consilium, ita manifestum est, vt res probatione non egerat. Etenim si consilium eius vtilitatem respicit, cui consilium datur: ei bene velimus necesse est, vt & bene consulamus. Quam vero in consilijs diligentiam adhibebimus, nisi eum, cui consulimus, diligamus? Itaq. Aristoteles, vbi ciues inter se amicitia iuncti sint, iustitia opus esse negat octauo libro de moribus. Tam etsi libro V. de republica aliter sensisse videatur. Quaeri enim (inquit) potest, si cui rei gerendae facultas adest, & amor in rempublicam, quid ei virtute opus sit, siquidem horum duorum ope, quaecumq. reipublicae expedient, transiget. An, quia fieri potest, vt, qui duo haec habent, incontinentes sint? eoq. quemadmodum quae sibi vtilia norunt, negligunt, quamuis se ipsos diligant, sic & in rempublicam affecti esse possunt? Sed alia existit quaestio subdifficilis, quo pacto amor in eum, cui consulimus, consilium inuet: quando nihil tritius est, quam oportere homines, qui de rebus dubijs consultant, ab amore, odio, ira, atq. misericordia vacuos esse: cum haud facile animus verum prouideat, vbi illa officiant. Et Aristoteles initio rhetoricorum scribit, amore, & odio iudicium impediri: eamq. ob causam melius esse,

plera-

DE.

pleraq. omnia legit
dicum arbitrio reli
futuris, iudices aut
amor, atque odium
Cicero pro Marco
lexit: cum inquit
multis post secul
scio an incorrup
sine cupiditate.
cabunt. Idemq.
dit rhetoricorum
eadem vident
ijs, qui irato,
aut certe ma
lius obstetric
parentes, p
amor officia
tentiam mu
intelligas,
rumpat, atq.
uolentia, qua
quae aut virt
non hebetat;
mus, diligent
benevolentia
gunt cum pru
demonstratum
habet maxima
tur, cū scripsit.
simo, fideli quic
rem ad res gere
tium amicorum
merito in proue
Sed i

pleraq. omnia legibus definiri, & quam paucissima iudicum arbitrio relinqui: quod ij, qui leges condunt, de futuris, iudices autem de presentibus iudicant: quorum amor, atque odium plerumque officit iudicio. Quod & Cicero pro Marcello ad Caesarem verba faciens intellexit; cum inquit. Serui igitur ijs etiam iudicibus, qui multis post seculis de te iudicabunt, & quidem haud scio an incorruptius, quam nos: nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine invidia iudicabunt. Idemque Aristoteles multo etiã apertius ostendit rhetoricorum libro secundo. Neque enim, inquit, eadem videntur ijs, qui diligunt, & qui oderunt. neque ijs, qui irato, aut placato sunt animo: Sed aut omnino, aut certe magnitudine diuersa. Eademq. de causa melius obstetrices de fetu iudicare Socrates aiebat, quam parentes, propterea quod immane dictum est, quantum amor officiat iudicio. aliaque dici possunt in hanc sententiam multa. Nec dubium est, quin amor, si *τὸ μῆδος* intelligas, & omnis animi perturbatio iudicium corrumpat, atque in alteram partem impellat. Sed beneuolentia, quae a perturbatione seiuncta sit, & amicitia, quae aut virtus est, aut virtuti proxima, ingenium acuit, non hebetat; nosque ad consulendum ei, quem diligimus, diligentiores, ac vigilantiores facit. Praeterea qui beneuolentiam in consiliario requirunt, illam intelligunt cum prudentia, ac virtute coniunctam, vt supra demonstratum est. atque haec sine dubio in consiliis vim habet maximam: Talem se Cicero Lentulo pollicebatur, cum scripsit. Et tu me consiliario fortasse non imperitissimo, fideli quidem, & beneuolo certe usus esses. Est autem ad res gerendas mirificum telum, duorum prudentium amicorum communicata ratio, & consultatio. vt merito in prouerbum abierit Hemicum illud *οὐ τὸ εὖ ἐργάζεσθαι*. Sed in re tam perspicua superfluum est diu-

rius immorari. Quod si quis & illud quaerat, quae dicendi ratio maxime consiliarium deceat: is cogitare debet, id quod Antonius apud Ciceronem disputat, suadere aliquid aut dissuadere, prudētis in primis, & grauis esse personae. Nā & sapientis est, consiliū explicare suum de maximis rebus: & honesti & disertī, vt mente providere, auctoritate probare, oratione persuadere possit. Atque haec in senatu minore apparatu agēda sunt: sapiens enim est consilium, multisque alijs dicendi relinquendus locus. vitanda etiam ingenij, ostentationisque supitio, praesertim ei, qui principis iussu sententiā de re graui, & seria suam depromit. itaque pigmentis iuuenilibus abstinebit, nec orationis flosculos consecrabitur: & rursus cauebit, ne, quod in Demosthene Demades notauit, ipsius oratio lucernam olere videatur. non ambitus ad circinum rotundabit, non membris paribus aut similiter cadentibus, aut desinentibus ludet, nō uerbis tumidis, aut dithyrābicis ampullabitur. sed virilem cultum & simplicem adamabit. cumque triplex a dicendi magistris grauitas in usu esse dicatur: vna quae uideatur esse, nec sit, qualis est eorum qui sophistae nominantur: qui plerumque magno conatu, magnoque uerborum strepitu ac sono magnas nugae agunt. altera quae sit, nec tamen videatur, qualia sunt Xenophontis ac Caesaris monumenta pleraque omnia, res grauissimas proprijs aptisque uerbis explicantium, sententiasque abditas & ex intima philosophia petitas modo quodam communi ac facili proferentium, vt qui uis e vulgo speret idem, sudet multum, frustra que laboret ausus idem. tertia, quae & sit, & videatur: cuius exemplum afferunt Philippicas aliasque non paucas Demosthenis orationes, contionesque aliquot Thucydidis: ex hac triplici ratione sophistarum illud insolens atque inane dicendi genus omnino uitandum, vt a consilijs toto, vt dicitur,

citur.

DE
 etur, celoremor
 mirifice Caesar sui
 sententiarum pon
 ficio uersatur, co
 hi quidem uideru
 cipem uerba fac
 tur, ea in contio
 nem orationis
 rat. Sed haec di
 cui consulitur
 datur, ij pleru
 est, aut animu
 scultandis, iu
 iis quae con
 titer exsequ
 qui rempub
 freti alioru
 gno mihi v
 ceus, vt vic
 sollertia ac p
 bus adiuuet
 tia rerum at
 imperitiae p
 esse suspitios
 omnia formio
 nondum matu
 vtinam rario
 rent. Vidimu
 gubernacula r
 prudentia prae
 nari, improbis
 cere. sic & suar
 discrimen addu
 re, atq. omnibu

eitur, celo remotum. at illa Xenophontea ratio, quam
 mirifice Caelar suis scriptis expressit, quae in rerum &
 sententiarum pondere magis, quam in verborum arti-
 ificio versatur, consilij explicandis maxime idonea mi-
 hi quidem videtur: praesertim si in senatu aut ad prin-
 cipem verba facias. Quae vero grauitas & est, & vide-
 tur, ea in contionibus regnat. cupit enim cōtio vim om-
 nem orationis, & grauitatem, varietatemque deside-
 rat. Sed haec dicendi magistris relinquamus: ac de eius,
 cui consulitur, officio pauca dicamus. Quibus consiliū
 datur, ij plerumque peccant, quod eis aut iudicium de-
 est, aut animus, aut voluntas: voluntas in consiliis au-
 scultandis, iudicium inconsultoribus deligendis, deque
 iis quae consuluerint iudicandis, animus in eisdem for-
 titer exsequendis. Haec tria maxime necessaria sunt ei,
 qui rempublicam administrat. Etenim qui suo consilio
 freti aliorum consilia dedignantur ac negligunt, in ma-
 gno mihi videntur errore versari. nam quis est tam lyn-
 ceus, vt videre vnus omnia possit? aut etiam si insigni
 sollertia ac perspicacia sit, non aliorum admonitioni-
 bus adiuetur? Id tamen plerisque accidit aut imperi-
 tia rerum atque inscitia, aut confidentia quadam, quae
 imperitiae plerumque est comes, aut diffidentia, qualis
 esse suspitiosorum hominum solet, & velut in tenebris
 omnia formidantium, aut denique indole egregia, sed
 nondum maturitatem & prudentiam adepti. Atque
 vtinam rariora cuiusque generis exempla suppete-
 rent. Vidimus interdum iuuenes, imperitos rerum,
 gubernacula reipublicae tractantes, prout quisque
 prudentia praestabat, eius consilia refugere & asper-
 nari, improbis autem & foedis hominibus aures patefa-
 cere. sic & suam, & publicam auctoritatem in summū
 discrimen adducere: postremo ipsos omnia expauesce-
 re, atq. omnibus ludibrio esse. Alios cernimus naturae
 confi-

confidētia multum sibi de suo iudicio polliceri, eoque quod optimum duxerint, inconsultis omnibus, decernere & sequi. his ferme quod caecis accidit robusto corpore praeditis: nam quo maiore impetu feruntur, eo vehementius impingunt, & grauiores offensiones faciūt: voluntas enim, quae ad bonum fertur, confidentiores & quasi robustiores efficit: imprudentia vero caecitati similis, Est huic diuersum genus omnia suspectantium: qui tantum ingenio procedunt, quantum ad suspicandum sat est. nec fere alij facilius decipiuntur, quam qui id semper cauent, ne decipiantur. Neque enim solertibus & callidis hoc contingit. sed vt iumenta, quae hebetiore visu sunt, suspensiore gradu, ac timidius incedunt, sic ingenijs obtusa acie plerumque vanae suspitiones incidunt: cumque sibi placent maxime, sibiq. astutiores & cautiores videntur, tum facillime in fraudem illiciuntur. Sed & ipsi adolescentes nouimus clarissimum virum, atq. imperatorem egregium, litterarum, & belli gloria florentem, ad quem, cum Italia bello arderet, saepissime de rebus arduis missi sumus, ceteris quidem & artis & naturae bonis mirifice instructum, hac vna tamen in re minus laudatum, quod aliorum consilia fere omnium, praeter quam vnus fratris auersabatur. hic interdum cum familiari suo iocans dicere solebat, sibi prae se alios homines vmbra videri. Magnum virum, si & alios, viros existimasset. Igitur aut imperitia rerum, aut naturae confidentia ac temeritate, aut diffidentia quadam ac peruersitate animi, aut ingenio nimis elato, alijsq. huius modi causis consilia respuuntur. Nemo vero sibi persuadere debet, ita se praestare ceteris, quin plus pollere censeat multorum ingenia consiliaque. hinc maiores legem trinundino promulgabant. hinc tanta sapientiorum principum in explorandis aliorum sententijs diligentia, vt alij noctu

muta-

• ED
mutata veste in tal
monibus interfuer
ge ante vulgaueri
intelligerent. In
ribus maxime de
facile sententiam
a ceteris anima
multorum ratio
omnium quid
timum eliger
consultoribus
prudētia n
sulere profit
oportet, an is
carur ad ali
est, ne ipsi
libere mot
quae profu
adulatores
adulatore c
nino dignus
bus teratur.
tis ex iis, qu
Eiusmodi vir
simus quisque
liberalitate de
sunt, & in secu
tiae maius ind
cōsuetudine de
omnino difficile
vtilissimum sit,
nia, quibus ante
parandam. eius
re alijs, & ex iis

mutata veste in tabernis ac diuersoriis vulgi de se sermonibus interfuerint, alij quae facere cogitabant longe ante vulgauerint, vt quo pacto vulgo acciperentur intelligerent. Itaque sapientissimus quisque consultoribus maxime delectatur. contra ad pauca respicientes facile sententiam ferunt. Quod si ratione distinguimur a ceteris animantibus, quid homine dignius, quam multorum rationes in vnum conferre, vt ex collatione omnium quid optimum sit secernere valeamus? Sed optimum eligere, ac de consultorum fide, deq. iis quae a consultoribus afferuntur, iudicare, haud extremum est prudentiae munus. non pauci enim, dum se aliis consulere profitentur, sibi ipsis consulunt. Itaque videre oportet, an is, qui consilium dat, aliqua sua vtilitate ducatur ad aliquid consulendum. Sed & illud cauendum est, ne ipsi libertatem consulentium impediamus, dum libere monentibus irascimur, & quae placent, quam quae profunt, libentius audimus, nec tam amicos, quam adultores quaerimus. Quibus autem notis amicus ab adulatore dignoscatur, extat Plutarchi libellus, omnino dignus qui regum ac principum virorum manibus teratur. Tum quales adsciscendi consiliarij sint, satis ex iis, quae superius diximus, demonstratum est. Eiusmodi viros prudentia ac fide praestantes, sapientissimus quisque princeps vndique sibi conciliabit, suaq. liberalitate deuinciet. nam & in rebus dubiis praesidio sunt, & in secundis ornamento, nec fere aliud prudentiae maius indicium, quam prudentum sermonibus & consuetudine delectari. Horum collatis rationibus haud omnino difficile fuerit, quid in quaq. re optimum atq. vtilissimum sit, videre. Atq. huc ea referri possunt omnia, quibus antea profici diximus ad prudentiam comparandam. eiusdem enim prudentiae est bene consulere aliis, & ex iis, quae consuluntur, quid optimum sit,

iudica.

iudicare, atq. eligere: nisi quod qui eligit, fit velut ex
 aduocato iudex. Sed & consulendi studium, & iudiciū
 inutile fuerit, nisi animus adsit paratus ad ea, quæ quis
 bene sapienterque cogitauerit, fortiter exsequenda.
 nam consultationum omnium finis est actio, vt antè di-
 ctum est. Igitur & prius quam incipias, consulto, & vbi
 consuleris, mature factò opus est. agere enim, quam
 consulere, ordine posterius, re prius est, ac potius: atq.
 hoc virtutis est munus, illud prudentiæ. Non raro au-
 tem bene consulta successu carent eorum culpa qui ea
 segnus ac timidus exsequuntur. propterea quod, vt
 ait Thucydides, nemo tali virtute rē exsequitur, quali
 fiducia deliberat: sed secure de futuris sentimus, cum
 timore in actione deficimus. Sic & male consulta, ad-
 uersariis inconsultius agentibus, interdum prospere
 eueniunt: fallacique ferocia instant insipientium ani-
 mos, plerumque de rebus ex euentu iudicantium. At
 fortis animus & sapiens ratione, non casu, cuncta me-
 titur: cumq. ante prouiderit, quaecumque consilio pro-
 uideri possunt, semper erectus est ac praesens, nec in
 actione deficit, aut titubat, sed ita se comparat, vt nul-
 lis vniquam sinat fortunæ terramentis, aut quamuis
 subitis rerum casibus de gradu deijci, aut a proposito
 auerti. Haec sunt, Octaui Principum decus, quæ tibi
 de consilio, si id quod sentio dicendum est, ad tuæ pru-
 dentiae potissimum exemplar elaborauimus: quam etiã
 si mente ac stilo assequi non potui, modo eam aliqua
 ex parte adumbrauerim, nõ vulgarem me laudem con-
 secutum existimabo.

F I N I S.

PETR

O

PRO. OC

PARM

AD.

tus vniuersus
 lem & ipse ala
 ferret. deinde
 ea praesens occ
 tur. postremo,
 huic sanctae sec
 Ac mihi quiden
 set, proclive ac f
 Nam si abesser, n

PETRI. MAGNI

ORATIO

PRO. OCTAVIO. FARNE SIO

PARMÆ. AC. PLACENTIÆ

D V C E

AD. GREGORIVM. XIII.

PONT. MAX.

V L T A, Pater sanctissime atq. optime, Octavius Farnesius Parmae ac Placentiae Ducem impulerunt, vt, quam e summo inter mortales honore diuinitus tibi delato laetitiam ceperat, eam praesens primo quoque tempore declaret. primum, vt qualem senatus vniuersus in te eligendo consensum praestitisset, talem & ipse alacritatem prompto ad te itinere praeseferret. deinde, vt quam auribus voluptatem hauserat, ea praesens oculorum sensu omnium certissimo fruere-tur. postremo, vt suo ipse nomine debitum tibi atque huic sanctae sedi obsequium & obediētiam exhiberet. Ac mihi quidem, quod alioquin in primis arduum fuisset, procliue ac facile nostri Ducis praesentia redditur. Nam si abesset, meae partes fuissent, quale eius in hanc

G sedem

sedem studium, quanta & quam vetus in te obseruan-
 tia, quam illustre ipsius esset in communi omnium lae-
 titia gaudium, demonstrare. quae singula cogitando
 consequi, ne dum exaequare dicendo, nec mea, nec vl-
 lius vmquam eloquentia valuisset. Nunc, vbi res ipsa
 oculis cernitur, quid verbis opus est? potius quicquid
 dixerō, quod ita dici consueuerit, quam quod a me dici
 necesse fuerit, dictum existimato. Quod si fuit tempus
 vllum, cum homines tanti creatione Principis laetaren-
 tur, profecto, Pater beatissime, quod die Pontifex maxi-
 mus renuntiatus es, tanta fuit omnium aetatum, atque
 ordinum laetitia, tam insigne totius ciuitatis gaudium,
 vt ad tam optatum nuntium Diuino quodam quasi fu-
 rore correpti, tota vrbe summi, medij, infimi vagaren-
 tur: nemo se domus suae limitibus contineret: gratula-
 ri omnes notis atque ignotis festinarent: cuncti Prin-
 cipem, parentem, Dei vicarium, diuinitus datum, Deo
 simillimum, faterentur, agnoscerent, praedicarent. ne-
 mo vmquam cuiquam tam vnus placuit vni, quam tu
 solus vniuersis. At quanta aliorum erat Patrum digni-
 tas, quae amplitudo, qui splendor, quanta in omni vir-
 tutum genere praestantia. Seniores qua doctrina, quo
 rerum vsu, qua sanctitate morum, qua grauitate. iunio-
 res qua modestia, qua vitae integritate, quo exemplo.
 ausim affirmare, sacrosanctum hoc Collegium, atque
 augustissimum Christianae reipublicae conciliū, num-
 quam tot viris, tam praeclaris, tam praestantibus abun-
 dasse. tamen cum primum tui mentio iniecta est, omnes
 in te vnum votis omnibus atque acclamationibus con-
 senserunt: te vnum omnes sede ista caelo proxima di-
 gnissimum iudicarunt. quid dīco iudicarunt? de tua di-
 gnitate singuli magis quam de propria laborarūt. omit-
 to occultas illas tabellas verissimas animorum iudices,
 quae nulli vmquam apertius suffragatae sunt. totius
 sacro-

sacrosancti Colle-
 loquar, idem, qui
 te Pontificem ma-
 consecutus es Pa-
 à raiibus viris a-
 quam a dignissi-
 sentio) vtroque
 quae cum ista
 comparanda?
 Verum si quis
 inquirat, non
 que vltro in-
 deret, quos
 est, fere om-
 uatos summi
 na, alios fa-
 lum probi-
 na fert fra-
 itaque mi-
 cibus elige-
 deliberatione
 rellectum el-
 ro in omni g-
 nibus reliqu-
 sustulit. neq-
 canda erat ho-
 nes, quibus
 sultus, tantam
 nes, quam pro-
 tus, doctrinar-
 micilio, quib-
 tuam innocen-
 cognitam habe-
 norum spatio,

sacrosancti Collegij vna vox, idem sonus, vel, vt verius
 loquar, idem, qui omnium regebat animos, Dei spiritus
 te Pontificem maximum renuntiavit. Hoc siue amore
 consecutus es Pater beatissime, quid oprabilius, quam
 à tuius viris amari? siue dignitate, quid praeclarius,
 quam a dignissimis dignissimum iudicari? (vt vere
 sentio) utroque, quid praestantius? quid admirabilius?
 quae cum ista tua felicitate cuiusquam est felicitas
 comparanda? quis verius vsurpet beatissimi cognomē?
 Verum si quis veras eius rei causas inuestiget, atque
 inquirat, non est quod diu laboret. efferunt illae se, at-
 que vltro in lucem prodeunt. si quis eorum vitas consi-
 deret, quos Deus summi Apostolatus honore dignatus
 est, fere omnes inueniet excellenti aliquo bono suble-
 uatos summum in Ecclesia locum tenuisse. alios doctri-
 na, alios sanctitas commendauit. hunc rerum vsus, il-
 lum probitas ad tantum culmen euexit. pauci (vt huma-
 na fert fragilitas) omnes virtutum numeros absoluerūt.
 itaque mirandum non fuit, si in plerisque aliis Pontifi-
 cibus eligendis, sententijs variatum est, donec matura
 deliberatione, praecipue vero sancti spiritus afflatu, in-
 tellectum est, quis esset potissimum eligendus. Tua ve-
 ro in omni genere spectata virtus nullum deliberatio-
 nibus reliquit locum: omnem continuo dubitationem
 sustulit. neque enim ex obscuris latebris eruta, incul-
 tanda erat hominibus nostris. non docendi erant homi-
 nes, quibus doctrinae, quibus experientiae subsidiis
 fultus, tantam posses prouinciam sustinere. norant om-
 nes, quam probis parentibus, quam illustri patria or-
 tus, doctrinarum omnium ac praeclararum artium do-
 micilio, quibus scientijs instructus in urbem veneris.
 tuam innocentium perpetuo vitae tenore probatam &
 cognitam habebamus. labores tui triginta quinque an-
 norum spatio, pro publica huius vrbis, ac sedis Apосто-

licae vtilitate suscepti, atque exantlati ante omnium oculos versabantur, mitto sollertiam in imperiis, in iudiciis aequitatem, in rebus omnibus dexteritatem: quibus rebus & in prouincijs, & in hac luce hominum, in omni fortuna tãtam tibi gloriam comparasti, vt quodcumque munus obires, in eo ita te gereres, vt maiore semper dignus viderere. quid de humanitate dicam, quae in homine vel praecipua virtus est? quid de grauitate, deque illa tua in omni genere constantia? quae virtutes ita in te mutuo nexae & iugatae sunt, vt nihil seueritati hilaritas, nihil grauitati simplicitas, nihil maiestati humanitas detrahat. hae quamquam sunt admirabiles, vt profecto sunt: tamen alijs virtutibus maioribus obruuntur, quales decent Principum Principem, atque Episcoporum Episcopum. quis enim tecum aut prudentia, aut animi magnitudine, aut praeclara illa & absoluta regnorum atque vrbiũ rectrice sapientia conferendus? Video, apud quos dicam, nec deest quod dicam: sed reprimam me, nõ tam quid debeam cogitãs, quam quid tua modestia patiat. Haec tua tam diuina bona quisquis nouit (quis autem non nouit?) is mirabitur, te pridie conclaue ingressum, postridie pontificem egressum? Quae laetitia si omnes Christiani orbis Principes attingit, si omnes exteras ac longinquas nationes ac gentes exhilarauit, quo gaudio perfusum credimus Octauium Farnesium Ducem? qui in hac vrbe natus, cum primum adolescere coepit, quasi ad mercatum bonarum artium Bononiam missus, ibi suam adolescentiam in litteris, alijsque egregijs artibus exercuit: eamque Vrbe, post hanc suam veram ac germanam patriam, proxime caram habet: quamque tibi fortuna patriam dedit, eam sibi ipse consulto delegit. scimus autem quam vehementes esse soleant amores illi, quicumque primum iuuenilem animum occuparint.

Cum

Cum eam vrbe
porticus, & alia
egregios ciues
bus patriam illu
optimorum ing
tum igitur O
adolescens, vt
& ad adorand
tinuo admira
tegritate ea
suo bono Ch
line maioru
tulit, scis Pa
morum fra
topere in re
lium imple
arbitrum,
nomine se
aut alteriu
Quare cui
tum ne cog
eum suo in
fectum vid
suae gentis
& ipse Gon
munus in ma
bitum: & pra
hil plane sit,
tur. Itaque a
quantam anim
nec quicquã
sens quamprin
sanctissimis pe
narum fastigio

Cum eam urbem dico, non tam vicos, & parietes, & porticus, & alia eius urbis aedificia intelligo, quam egregios ciues qui illam incolunt, quique suis virtutibus patriam illustrarunt, atque immortale decus urbi optimorum ingeniorum feracissimae pepererunt. Iam tum igitur Octavius Dux, quamquam admodum adolescens, ut erat indole egregia, acrique ingenio, & ad adorandos homines sagaci, virtutem tuam continuo admirari, deque tua excellenti doctrina & integritate ea animo concipere, quae hodie magno suo bono Christianus orbis experitur. Deinde ubi illinc maiorum rerum cura ac mole auocatus, alio se contulit, scis Pater beatissime, qualis semper eius atque optimorum fratrum in te fuerit fides, & obseruantia: quantum in rebus suis dubiis tuum consilium atque auxilium implorant: quam libenti animo te suarum rerum arbitrum, ac disceptatorem expetiuerint semper. quo nomine se tibi deuinctos sentiunt perpetua non vnus aut alterius, sed plurimorum memoria beneficiorum. Quare cui se noster Dux tantum debere intelligit, quantum ne cogitatione quidem assequi quisquam possit, eum suo incredibili gaudio sanctae Dei Ecclesiae praefectum videt: cuius Ecclesiae & olim atavos, aliosque suae gentis proceres tot ante seculis habuit studiosos, & ipse Gonsalonerij munere fungitur, quod quidem munus in magno apud omnes honore semper est habitum: & praeterea urbes ab ea possidet egregias, ut nihil plane sit, quod non huic sanctae sedi se debere fateatur. Itaque ad optatissimum illum nuntium laetitia: quantam animo maximam capere potuit, repletus est, nec quicquam sibi prius, aut potius duxit, quam ut praesens quamprimum hoc tanto gaudio frueretur: tuisque sanctissimis pedibus aduolutus, te in isto rerum huiusmodi fastigio collocatum adoraret: teque verum Dei

Vica-

Vicarium, suumque patronum ac principem agnosce-
ret, ac veneraretur. Igitur Beatissime Pater, Octavius
Farnesius Dux Parmam, Placentiam, se suaque omnia
in tuum patrociniū & clientelam tradit; teque suum
suorumq. omnium principem agnoscit; tibi que & huic
sanctae sedi debitum obsequiū, atq. obedientiam prae-
stat, ac defert; seque in te & in hanc sanctam sedem stu-
dio & obedientia nulli umquam hominum conces-
surum, sancte pieq. pollicetur.

F I N I S.

*Habita Romae ad sancti Marci ipso Duce astante,
atq. obedientiam exhibente XV. Kal.
Sextileis MDLXXII.*

aetatis, & m
durius anni
difficillimo t
sibi carissimu
suum Alexan
quem, vt aliar
heredem expe
pore assuefacie
sime Pater in h
iuuenem tanta
tot Lusitanoru
decora referent
imperatorum, q

39
PETRI MAGNI
ORATIO

PRO OCTAVIO FARNESIO

PARMAE. AC. PLACENTIAE

DUCE

AD SIXTVM V. PONT. MAX.

flame,
I per aetatem & valetudinem li-
cuisset Octauio Farnesio Par-
mae ac Placentiae Duci hoc
tempore ad urbem venire: nihil
ei potius fuisset, quam vt praes-
ens hoc munere fungeretur, te
que in isto rerum fastigio posi-
tum adoraret. Sed quando ad
aetatis, & multo maiora valetudinis incommoda etiam
durius anni tempus accessit: & Alexander filius bello
difficillimo tot iam annos in Belgica distinetur: hunc
sibi carissimum iuuenem Ranutium Farnesium nepotē
suum Alexandro genitū huic muneri destinauit. Nam
quem, vt aliarum rerum, ita suae in te obseruantiae sibi
heredem expetit, eum tuo cultui primo quoque tem-
pore assuesciendum putauit. Atque heic hodie beatif-
sime Pater in his tectis, & in hoc sanctissimo domicilio
iuuenem tanta indole, tot Farnesiae gentis procerum,
tot Lusitanorum regum, tot Austriacorum principum
decora referentem tuis pedibus aduolutum vides: heic
imperatorum, quos nostra vidit aetas, omnium maximi
& inui-

& inuidiosissimi, tot campestribus proelijs, tot expugnationibus urbium, tot memorandis victorijs clari, non effictam, sed viuam ac spirantem imaginem intueris. Quod si statuas ex aere aut marmore clarorū virorum admiratione quadam inexplebili cōtemplamur: quanta cum voluptate ac veneratione intuebimur hoc viuū exemplar tanti ducis? qui prolapsam armorum disciplinam restituit: qui Romanae militiae decus renouauit: qui veram & catholicam religionem a Belgis exulante reuocauit, atque etiam latius propagauit: qui, quae aetate maioribus nondum adipisci consulatum per leges licebat, ea Romanos externosque duces belli gloria superauit: qui denique ea gessit, vt quae a Caesare in illis regionibus facta legimus, alioqui incredibilia idcirco credamus, quod ab hoc maiora fieri vidimus. Nam quid attinet referre, quae potentissimi, vereque catholici regis imperio facinora ediderit? quoties ingentes hostium copias parua manu fuderit? quoties barbarorum exercitus exiguis copijs improviso adortus profligarit? quoties fluctuantem & iam inclinatum suorum aciem animi cōstantia restituerit? quoties suos milites pedem referentes impulerit, ac vincere coegerit? quot vrbes, quam egregie natura & arte munitas, obstinatis insuper ad defendendum hostibus, expugnarit? O admirandam temporum felicitatem. O beatam te Pontificem Italiam, sub cuius imperio tanta virtus excellit. Sed quid ego tantam laudum magnitudinem ingenij culpa detero? quid tam breui oratione, tam angustis finibus immensam viri gloriam circumscribo? Illius beatissime pater hoc nobilissimum germen, hoc obseruantiae suae pignus ad te misit Octauius, optimus tuique studiosissimus princeps. Nihil est enim, quod non se tibi, atque huic sanctae sedi debere fateatur. Primum hanc suam veram ac germanam patriam agnoscit. ab

hac

hac ille, ab hac
hac geniti, in hac
fecit Farnesium
Deinde te & v
rum suarum pa
ullo dubio diu
xillijs subleuat
non te aliena
imagines con
num concurr
cogitantium
cuiuspiam r
virtutis exit
ra illa disci
men euexit
certus ac p
sibi in ter
ipse nosti
debere int
blicam, ha
Deo credit
futuram: n
Etandum ab
afflatu in ist
quibus ab in
uetur & aug
amantissimu
honore cultu
in homines ca
tum imperiu
viuendi ratio
Ecclesiae thes
vitiat: quem o
rat. Nam qui h

hac ille, ab hac maiores eius originem traxerunt. in
 hac geniti, in hac educati, in hac honores maximos cō-
 secuti Farnesium nomen in omnes terras propagarunt.
 Deinde te & vt Romanum pontificem, suumque ac re-
 rum suarum patronum veneratur, & vt pontificem sine
 vlllo dubio diuinitus creatum. Neq; enim humanis au-
 xilijs subleuatus summum in Ecclesia locum obtines.
 non te aliena virtus extulit. non te fumosae maiorum
 imagines commendarunt. non te factiosorum homi-
 num concursatio quiduis potius quam bonum publicū
 cogitantium Pontificem declarauit. non heic gymnasij
 cuiuspiam rector eligitur. longe alia ratio est. Tuae te
 virtutis existimatio, tuae te vitae continentia, ac seue-
 ra illa disciplina, cui a puero assueueras, ad istud cul-
 men euexit. Deus, deus inquam ille opifex rerum, tam
 certus ac praesens, quam caelum ac sidera infedit, te
 sibi in terris vicarium delegit. Cui tu quantum debeas,
 ipse nosti: Octavius & plurimū se atque omnes bonos
 debere intelligit, & plane sic existimat: hanc rem pu-
 blicam, hanc caelestis Hierosolymae imaginem tibi a
 Deo creditam, per beatam, ac florentem, te principe,
 futuram: nec terrenum, aut humile quidquam expe-
 ctandum ab eo, quem Deus elegerit, quem sui spiritus
 afflatu in isto solio collocarit. Et cum omne imperium,
 quibus ab initio constitutum est, iisdem artibus & ser-
 uetur & augeatur: sperat optimus dux, reiue publicae
 amantissimus, duas te imperante virtutes praecipuo in
 honore cultuque apud omnes fore, pietatem in Deum,
 in homines caritatem: quibus & hoc partum atque au-
 ctum imperium est, & Christi omnis doctrina, ac bene
 viuendi ratio continetur. Is est enim iugis ac perennis
 Ecclesiae thesaurus: quem neque aerugo, neque tineae
 vitiant: quem qui possidet, is & alia possidentibus impe-
 rat. Nam qui his virtutibus praestat, hunc reges admi-

H rantur,

rantur, hunc Deo carissimum iudicant, hunc suspiciunt, ut supra se positum, & humana omnia contemnentem, hunc adorant, huius ad pedes procidunt. hinc illa pedum oscultatio, hinc alia reuerentiae signa manarunt. hae duae virtutes huic sanctae sedi terrena omnia imperia subiecerunt. Quippe hanc remp. non Lycurgus, aut Solon, non aliquis humanae sapientiae artifex, sed Christus instituit. Itaque in alijs humanam originem, in hac Deum auctorem possis agnoscere. Illae opibus, ac militari potentia nituntur: huius religio ac pietas est praecipuum fundamentum. His duabus virtutibus, in Deum pietate, caritate in homines, & iacta huius imperij fundamenta sunt, & ad summum perductum iri te Pontifice omnes principes augurantur. Nihil est autem tam sublime, tam arduum, quod non virtuti tuae pronum ac procliue sit. Alios aspera ac difficilia ab incepto deterrent: te nihil aequè ad conandum ac rei difficultas hortatur. Quanta nuper in agris, atque etiam in vrbe scelerum impunitas? quam omnia sicarijs ac facinorosis hominibus infesta? quanto in periculo salus bonorum omnium versabatur? quis putasset, vnumquam tantam licentiam posse fraenari? aut vllum finem inueniri furtorum, caedium, rapinarum? At nunc quanta ubique quies? quanta securitas? quanta in ipso statim ingressu tui pontificatus rerum commutatio? Omnes nefariorum impetus ac tumultus nutu sedasti: tela illorum omnia distulisti spiritu. Quibus arcendis antea tot armorum millia, tot equites, tot pedites nullo profectu, tot satellites alebantur: eos tu nulla impensa, nullo detrimento aerarij, sola iudiciorum ac legum seueritate, perditorum quorundam hominum supplicio dissipasti. Hoc siue felicitate quadam, siue sapientia consecutus es, dubium non est, quin huius rei voluntas egregiusque conatus in alijs, in te vero etiam successus & facta lau-

laudentur. Nec
 ut alios damnem
 tam volo. sunt &
 nobis suo loco
 calamitosaes pe
 fuit. Quod si ha
 fisti: quanto dil
 omnium pare
 tranquillitate
 rei publicae c
 nihil humile
 immo nihil
 enim, cuius
 nus human
 nes a se cor
 ram omne
 gnae cura
 in spem c
 principes i
 amicitia iu
 vt eos, quib
 quia pessimi
 quod popula
 duabus rebu
 sis: vtrumqu
 los statueris n
 miis excitand
 dem sequunt
 que arduam si
 tem tanta pra
 ram multis hon
 quam publicus
 princeps? quis
 nes beneficia co

laudentur. Nec me quisquam existimet haec eo dicere,
 vt alios damnem. longe hanc a me opinionem esse amo-
 tam volo. sunt & illi suis laudibus clari, atque etiam a
 nobis suo loco laudati: sed profecto hoc depulsae tam
 calamitosae pestis decus silentio praetereundum non
 fuit. Quod si haec priuata arma tanta diligentia repres-
 sisti: quanto diligentius existimabimus te, vt communi
 omnium parente dignum est, concordiam principum,
 tranquillitatem Italiae, pacem vniuersae Christianae
 reipublicae curaturum? Haec te digna prouincia est.
 nihil humile, aut exiguum istam sapientiam decet.
 immo nihil mediocre a tantis initijs expectatur. Scis
 enim, cuius sis vicarius. Scis illum tibi omne ge-
 nus humanum suo sanguine redemptum illum om-
 nes a se conditos tuae fidei commendasse. tuam cu-
 ram omnes orbis terrae partes amplecti. scis ma-
 gnae curae magnam esse mercedem. Itaque omnes
 in spem certam venimus, te prouisurum, vt & ceteri
 principes indissolubili caritatis vinculo, concordique
 amicitia iungantur: & ipse quam optimis praesit, id est,
 vt eos, quibus praees, quam optimos reddas: non tam
 quia pessimus quisque asperrime rectorem patitur: quã
 quod popularium virtus regentis est gloria. Cumq. hoc
 duabus rebus, poena inquam, & praemio consequi pos-
 sis: vtrumque a te cumulate fieri videmus: cum & ma-
 los statueris metu supplicii coercendos, & bonos prae-
 miis excitandos. nam gratuito plerique ne vitium qui-
 dem sequuntur: ne dum virtutem natura laboriosam at-
 que arduam sublatis praemiis amplectantur. Quis au-
 tem tanta praemiorum facultate & copia pollet? quis
 tam multis honoribus ac bonis ecclesiasticis abundat,
 quam publicus parens, ac totius Ecclesiae pastor &
 princeps? quis secundum Deum tanta potest in homi-
 nes beneficia conferre? quis eos tantis opibus augere?

His tu pro cuiusque merito deferendis potes ex omnibus terris viros tibi lectissimos, tuique simillimos adiungere. Quis hoc efficiat aliorum principum, quorum imperium certis finibus continetur? O te vere beatum, qui benefaciendi facultate tam proxime ad Deum accedis. Quid enim beatius, quam & priuata officia priuatis praemiis posse prosequi, & merita in rempublicam publicis honoribus atque opibus compensare? Hoc tibi maxime Deus dedit, a quo te magno mortalium bono rectorem terris datum credimus. Itaque omnes in te vnum principes intuentur, cuncti actiones tuas obseruant, omnes a te sibi, suisque ciuibus ac populis bona omnia pollicentur. Eorum in te colendo atque obseruando nemini concedit Octavius. Etenim ita à teneris annis assuevit, ita a maioribus didicit, ita suos instituit, vt & ipse, & liberi ac nepotes eius nihil sibi potius aut antiquius, nihil honorificentius ducant, quam si Ecclesiae honori & commodis inseruiant. in huius cultu & obseruantia spes suas omnes, omnia praesidia collocarunt. huius amplitudinem suum decus, suam gloriam putant. Quare & ipse olim ad Imperatorem Carolum pro religione pugnantem a Paulo I I I. Pont. max. in Germaniam missus ibi aetatem in armis egit, sae piusque pro sedis huius dignitate, & gloria decertauit: & nunc pro eadem Alexander filius felicibus augustissimi regis auspicijs cum gente ferocissima bellum gerit: assiduisq. laboribus ac periculis caput obiecit: tantumque consilio & manu pollet, vt simul & summi ducis, & fortissimi militis laudem cōsequatur: nec solū in discrimine vitae prope quotidiano versatur: sed & opes domesticas, quicquid a patre, quicquid a Farnesio patruo Cardinali amplissimo subministrari potest, quicquid suppeditare mater potuit, optima & sanctissima mulier, & omnibus seculis celebranda, quae nuper in caelum

caelum vocata
pro publica vil
uissimum mag
omnibus iam d
caeoram, in lu
manae auctori
ter Octavius
quacumque
ret, hunc ne
sime dicam
pleno grad
toq. ante n
morbo im
quamprin
procumb
venerari,
lemnem
hum

Habita R
Farnesio
mine
Ma

caelum vocata pietatis suae fruitur praemiis, id omne pro publica vtilitate profundit. His adiutus bellum grauiissimum magna ex parte confecit: & prouinciam ab omnibus iam deploratam, continentem omnem Belgicae oram, in sui regis potestatem, atq. ad Ecclesiae Romanae auctoritatem reduxit. Nunc vero Beatissime Pater Octavius Farnesius Parmae ac Placentiae Dux, vt quacumque re posset, suam tibi obseruantiam declararet, hunc nepotem suum ad te misit, iuuenem, vt breuissime dicam, patriae, auitaeque virtutis aemulum, ac pleno gradu ad maiorum gloriam properantem: multoq. ante misisset, nisi per autumnum longo grauique morbo implicitus fuisset. Hunc in tuum conspectum quamprimum venire, hunc ad sanctissimos tuos pedes procumbere voluit: vt a primis annis tibi oblequi, te venerari, te colere, te admirari incipiat. Per hunc sollemnem tibi de more obedientiam reuerenter atque humiliter praestat; teque suum, suarumq. rerum omnium patronum ac principem agnoscit: tibi que atq. huic sanctae sedi perpetuum studium, obsequium, obedientiam spondet.

F I N I S.

Habita Romae ad sancti Petri, astante Ranutio Farnesio Alexandri F. Octauij N. & aui nomine obedientiam exhibente VIII. Idus Martias M. D. LXXXVI.

63

P E T R I . M A G N I
O R A T I O

I N . F V N E R E . O C T A V I J . F A R N E S I J

P A R M A E . A C . P L A C E N T I A E

D V C I S

A D . S O D A L E S . S A N C T I S S I M I . C R V C I F I X I .

I alibi, quam apud vos, verba facerem, Sodales: longe mihi alia, multoque difficilior in eunda dicendi ratio videretur: cū Octavij Farnesij Principis optimi ac sapientissimi funus debitis esset laudibus prosequendum. Primum enim apud extraneos, & eorum, quae dicerentur, inscios auditores periculum esset, ne tanti viri virtutes, non sua vi, sed ex dicentis tenuitate aut copia penderentur. Deinde, si quid assequi nequeas, malevolentia praetermissum existimetur: si quid altius extuleris, non raro invidia consequatur. Pleriq. enim alienas laudes vsque eo laetis auribus excipiunt, dum eas consequi se posse confidunt: ubi antea tenere, praeferrī sibi alios iniquo animo patiuntur. Nunc, quae res apud alios dicenti sollicitudinem attulissent, ijs me aut omnino, aut magna ex parte video vestra aequitate, & benevolentia subleuari. Quis enim vestrum ignorat, si non pro merito dixerō, non voluntate me, sed facultate destitui? Quis nescit hoc mihi onus impositum, nō qui optime omnium sustinerem

finerem, sed cui minime omnium recusare fas esset? Cum enim vestra causa debeo Sodales: tum Principis ipsius immortalis beneficio deuinctus: qui me ex magna familiarium copia delegit, quem suis in hac vrbe negotijs praeficeret: suorumque consiliorum & participem esse voluit, & ministrum. Vos autem quid libentius Farnesij Ducis laudibus auditis? vestri ciuis, & collegae, & singulari in hanc sodalitatem studio ac beneficentia: quam ille ab ineunte aetate adamauit, maioribus in dies beneficijs auxit, exemplo suo tot nobilissimorum ciuium, praecipue vero liberum, ac gentilium suorum accessione honestauit: quem vos contra & uentem coluistis, & uita fundum exequijs amplissimis prosequimini, ut, quacumque re potestis, eius desiderium leniatis. Itaque ut nihil difficilius, quam satis de Octauio Farnesio digne dicere: ita nihil apud uos facilius, quam de eodem quoquo modo dicere; quos & ad ignoscendum paratos, & ad audiendum promptos esse, atque alacres animaduerto. Ac primum si aliorum consuetudinem imitari uelimus, de familiae nobilitate non pauca dicenda fuerint. propterea quod ut natura comparatum est ut ex similibus similia nascantur, sic ex fortibus fortes gigni plerumque perspectum est. quibus tamen omnino super sedendum censeo, ne ineptissimus videar, qui media in vrbe Romanos Romanorum familias edocere aggrediar. Nam quis est adeo Romanarum rerum imperitus, quin sciat, ex hac familia viros innumerabiles belli pacisque artibus floruisse? Atque ut omitram egregios belli Duces, quorum priscis annalibus memoria celebratur: quique huic vrbi, atque Italiae, uniuersoque Romanae Ecclesiae imperio & in secundis rebus ornamento, & in dubiis praesidio fuere: quis est aliquo ciuium numero, aut fuit his centum annis, qui non ab hac familia insigni aliquo beneficio sit affectus?

Vereor

Vereor de Pau
 si incipiam, n
 Vnum dico :
 dentius, nihil
 anno ferme d
 ritiae tempu
 Pontificatum
 omnes vndi
 dio tenebat
 diendos cum
 loco dicitur
 excelleret
 institutione
 omnes, qu
 longo post
 Graecis so
 Principe
 gramaticis
 quod illius
 quam non d
 mathematic
 tares vsui fo
 pers sua uita
 sed eam par
 res informan
 net. Ad eam
 Thomae mag
 Diuinis prec
 quotidie inte
 rum & lucubr
 ribus impende
 alijs exercita
 rum salutation
 in tanta illi fo

Vereor de Paulo III. Pont. max. pauca dicere: in quo, si incipiam, necesse sit hoc dicendi tempus absumam. Vnum dico: nihil illo Pontifice humanius, nihil prudentius, nihil reip. amantius. Ante eius Pontificatum anno ferme decimo nascitur Octavius. itaq. eius pueritiae tempus disciplinis percipiendis idoneum in aui Pontificatum incidit. Cogitate, qui in hanc urbem omnes vndique doctrinas, quarum ille incredibili studio tenebatur, inuexerat, qua diligentia nepotes erudiendos curauerit. Ex his Octavius (nam de alijs alio loco dicetur) cum omnibus & corporis & animi bonis excelleret, cumque natura vnus ad omnia factus esset: institutione illa puerili tantum profecit: vt aequales omnes, qui vna exercebantur, nobiles adolescentulos longo post se interuallo relinqueret. Itaq. breui non Graecis solum, Latinisque litteris, sed omni liberali ac Principe digna doctrina egregie instruitur. Nihil in grāmaticis, ac dialecticis tam minutum aut abditum, quod illius notitiam effugeret. nulla virtus oratoris, quam non dicendo effingeret, aut certe adumbraret. In mathematicis vsq; eo processit, quoad sibi ad res militares vsui fore intelligebat. Musicen attigit, ne eius exersuauitatis esset. Philosophiam mirifice adamauit: sed eam partem praecipue amplexus est, quae ad mores informandos, atq. ad reip. administrationem pertinet. Ad eam percipiendam dicere solebat scripta sancti Thomae magno sibi adiumento fuisse. Studia omnia a Diuinis precibus inchoabat. mane Diuino sacrificio quotidie intererat. reliquum tempus a studijs litterarum & lucubrationibus vacuum aut laboribus militaribus impendebat, currendo, iaculando, equitando: aut alijs exercitationibus corporis tribuebat: aut amicorum salutationibus indulgebat. In tam ampla fortuna in tanta illi fortunae adulantium turba, in tot aeratis

illecebris, in tam dissoluta saeculi licentia, nullum superbi ingenii, aut arrogantis indicium, nullum non modo factum, sed ne dictum quidem insolens excidit. Nihil ex summa fortuna, praeterquam summam bene de hominibus merēdi facultatem vsurpabat. in id praecipue intentus, nullum diem sine magno alicuius beneficio praeterire patiebatur. Ad haec decora facies, oris dignitas, mansuetudo, comitas, affabilitasque sermonis, qui incertum modestior esset, an grauior, incredibilem ei conciliabat gratiam simul & reuerentiam. Itaque erat in oculis omnium non modo in patria, sed etiam Bononiae, quam sibi velut alteram patriam studiorum causa delegerat. hodieq. bona pars illius ciuitatis huius officiis & consuetudine deuincta in clientela Farnesiae domus permanet. Prima ei militiae rudimenta sub Carolo V. Imperatore in Germania fuere, cū praefectus esset exercitui, quem illi Paulus III. Pon. auxilio aduersus haereticos misit. Heic si praecleara eius facinora parem referre, tempus, quam res, maturius me deferret. in summa magnū summi futuri Ducis specimē dedit. His rebus non minus, quam fortunae amplitudine adductus Carolus Imperator, ei Margaritam filiam in matrimonium dedit, lectissimam feminam, & ad imperandum natam, tantoque patre, & omnium saeculorum memoria dignam. Haec vnico partu geminos edidit, Carolum qui paucis mensibus vixit, & Alexandrum, quo vel solo, vel maxime hodie Christianae reip. salus nititur. Quid putatis tunc Octauium tanto Dei beneficio affectum fecisse? Quid? Nihil aliud, nisi quod a vobis ipsis didici Sodales. Accurrit ad hanc sanctissimam Crucifixi imaginem. heic diu procumbens de tanto munere Deo Opt. Max. gratias agit. Magnam in huius Sodalitatis vsus pecuniam erogat. postulat, vt se in Sodalium numerum recipiamus. O egregium adolescentem,

scntem, (erat
uius,) num
laetitia diffu
uit, se in om
huc continuo
agnoscit. Qu
nuisset, qua
gnaculum,
no sub finer
memoriam
cum ceteris
circumsulu
ipse & fam
euntes ad
imaginem
comitatus
set pluuiis
pompae in
ratio accel
rum Sodal
qui tanta in
actiones diu
plis innume
Parmensi be
pulsauit par
ratorum exe
ditionibus vo
cipis huiusce
valde querer
cedi ad illius
poteft eloque
illius meritor
institutum vic
tur: & breuita

scentem, (erat enim etiam tum valde adolescens Osta-
 uius,) num se ludis aut comestationibus dedit? num
 laetitia diffluens, quod vulgus hominum facere consue-
 uit, se in omnem lasciuia & licentiam resoluit? Huc,
 huc continuo pedem tulit. auctorem beneficii Deum
 agnoscit. Quasi praesagiens, quantum Principem ge-
 nuisset, quam firmum Christianae religionis propu-
 gnaculum, Christo ante omnia gratulatur. Eodem an-
 no sub finem maioris ieiunij, quo die Christi passionis
 memoriam colimus, edixit velle se solemni illi pompae
 cum ceteris sodalibus interesse. itaq. eodem die vesperi
 circumfusus ingenti familiarium frequentia, cum &
 ipse & familiares eius Sodalitiis essent vestibus induti,
 euntes ad sancti Petri, qui sanctissimam hanc gestabāt
 imaginem, rursusq. redeuntes in hanc aedem perpetuo
 comitatus est: totumq. illud iter pedibus fecit, cum es-
 set pluuiis foedum, nec minus sex horarum spatio illi
 pompae interfuisset. ex quo tanta huic sodalitati vene-
 ratio accessit: vt eius exemplo cuncta nobilitas nostro-
 rum Sodalium collegio adscribi voluerit. Et miramur,
 qui tanta in Deum pietate ferueat, eius imperium atq.
 actiones diuinitus gubernari? quod perspectū est exem-
 plis innumerabilibus: praecipue vero paucis post annis
 Parmensi bello: quod bellum ille a suis moenibus pro-
 pulsauit pari virtute ac felicitate: cum duorum impe-
 ratorum exercitus eo redegit, vt pacem, quib. ipse con-
 ditionibus voluit, facere cogerentur. Equidem, si Prin-
 cipis huiusce meritis vlla posset par oratio inueniri,
 valde quereretur Sodales, tam breue mihi spatium con-
 cedi ad illius laudes explicandas. Sed quando nulla fingi
 potest eloquentia tanta, quae aliqua ex parte aequare
 illius meritorum magnitudinem possit: sapienter hoc
 institutum video, vt & in illum gratus animus ostenda-
 tur: & breuitate temporis dicentis imbecillitas excuse-
 tur.

tur. Etenim cum aliorum Principum res & facta considero: animaduerto alium alia virtute valuisse. perpau-
cos a dmodum fuisse, qui cunctis excelleret. Alius mi-
litiæ partem gloriam, domi perdidit: alium florentem
pacis artibus, arma dedecorant. Hic, quacumq. inspi-
cias, omnes virtutum numeros absoluit: nullam vitæ
partem sine summa laude transegit. Huic sine superci-
lio grauitas, cum dignitate iucunditas, cum humani-
tate maiestas; huic non seueritas amorem minuit, non
seueritatem hilaritas, non facilitas auctoritatem. Pru-
dentia tanta fuit, vt ætatis nostræ Principum sapien-
tissimus merito haberetur. nemo minus cōsilio egebat,
nemo libentius aliorum cōsilia exquirebat: cumq; cau-
tus in primis esset, ac testus, apertissimus videbatur. Ni-
hil illum, quod a suis aut a finitimis fieret, latebat: ne-
mo illum hoc agere animaduertebat. Nemo illo in ami-
citijs constantior, aut amicis indulgentior: nemo eo-
dem in inimicos clementior. Beneficiorum numquam
obliuisci: iniurias non tam vlcisci, quam præcauere.
Iustitiam, integritatem, abstinentiam in tanto viro lau-
dari sine iniuria vix posse arbitror. Populares, prohibē-
do a delictis magis, quam vindicando, in officio conti-
nebat. Mira in pauperes beneficentia. Religionem, pie-
tatem plurimum colere, & minimum ostentare. Refer-
re possem, nisi ab officio meo alienum ducerem, cum
mihi assidua, ac prope quotidiana pietatis opera man-
daret, nihil illum tantopere cauisse, quam nequis in-
telligeret, a quo proficiscerentur. Haec quamquā alios
latebant: liberos tamen latere non poterant: quorum
etiam disciplinae intererat, ad pietatem exēplo patrio
informari. Igitur ex hac disciplina inuictissimus Dux
Alexander filius, incertum victorijs clarior, an in Deū
pietate insignior: hinc nepotes Ranutius, & Duartes,
patriæ auitæq; virtutis ac pietatis æmuli, eximiaeq;
spei

spei Principes
tur, qui ad vi
ceteris homin
ciendo mort
est magno D
nem ac sim
quippe null
ciis, nouim
gis exigat,
Pro tot, ta
spiramus,
caelestium
meditamu
audacius
nes, & ca
in homin
bus ad pi
tum, & q
tem prisc
nominalle
maiores ac
petimus, n
uolentiam
miū. Haec
cogitans, a
simam in te
pon festina
sibi animu
atq. humar
gitabat: tua
Diuinis dap
bi cum cete
cumq. mort
cta tuo mun

Spei Principes extiterūt. Nec profecto mirandum videtur, qui ad virtutis quasi culmen euaserint, eos tantum ceteris hominibus pietate praestare. Nam qui beneficiendo mortalibus assidue Deum imitatur, is necesse est magno Dei amore teneatur: quando ad eius imaginem ac similitudinem conformare se studet. Deum quippe nulla ex alia re magis, quam ex ipsius beneficiis, nouimus: nec quidquam est, quod ille a nobis magis exigat, quā uti homines hominibus beneficiamus. Pro tot, tantisq. Diuinis beneficiis, quod sumus, quod speramus, quod sapimus, quod Deum nouimus, quod caelestium regnum speramus, quod honorem caelitem meditatur, ut filij Dei simus, coheredes Christi, & (ut audacius loquar) ut Dii simus: beneficentiam in homines, & caritatem sibi rependi Deus postulat. Qui vero in homines ex Dei praescripto se gerit, his quasi gradibus ad pietatem peruenit. Est enim pietas & fundamentum, & quasi fructus, & summa virtutum: quam virtutem prisci philosophi si nossent, eam demum heroicam nominassent. Ea namq. homines humana conditione maiores ac sublimiores facit. Quid enim beneficiendo petimus, nisi Deum? O admirabilem in nos Dei beneuolentiam: qui nostrae virtutis idem est auctor, & praemium. Haec mente agitans Octavius, haec dies noctesq. cogitans, ad te Christe properabat: hanc tuam Sanctissimam in terris imaginem colebat: ad huius archetypum festinabat. Scilicet hanc intuens, vehementissime sibi animum ad pietatem accendi sentiebat: te suum, atq. humani generis conditorem, te redemptorem cogitabat: tuae interim passionis memoria fruebatur, his Diuinis dapibus mentem alebat. tum praeter alia sibi cum ceteris hominibus communia beneficia, quaecumq. mortales adipisci in terris queunt, ea sibi cuncta tuo munere largiter concessa meminerat: amplas

opes,

opes, larum ac firmum imperium, popularium amorē
 maximorum orbis terrae Principum affinitates, sobo-
 lem egregiam, filij ingentem gloriam. Deniq. anno su-
 periore cum ab eo digrederer, haec fuit eius mecum
 extrema oratio; se infirmitate valetudinis abs te suae
 mortalitatis admoneri, magnūq. ex ea re fructum ca-
 pere, atq. attentius migrationem ex hac vita in istam
 perennem & sempiternam meditari. Horum ac talium
 memor, cum Romae esset, huc saepissime ventitabat:
 hanc tuam sodalitatem suis opibus subleuabat. Nos au-
 tem quid illi rependemus? quid aliud? nisi vt te, summe
 caelitum Rex, summis precibus obtestemur, vt il-
 lum in beatorum numerū recipias: nobisq.
 concedas, vt quem beneuolentem &
 beneficū experti sumus in ter-
 ris, eodem gratioso apud te
 aduocato atq. inter-
 prete gaudea-
 mus.

F I N I S.

*Habita Romae ad sancti Marcelli IIII. Kal,
 Nouembris M. D. LXXXVI.*

IOSEPHI CASTALIONIS

AD PETRVM MAGNVM

Angela Rindante pro hic natus est Petrus
Magnus natus anno distans natus
Illum desinunt pariter de hinc natus
Aurea Aurea natus hinc natus
Iam Placuit hinc natus hinc natus
Ratus hinc natus hinc natus
Pro hinc natus hinc natus
Principe quocumque digno natus est.

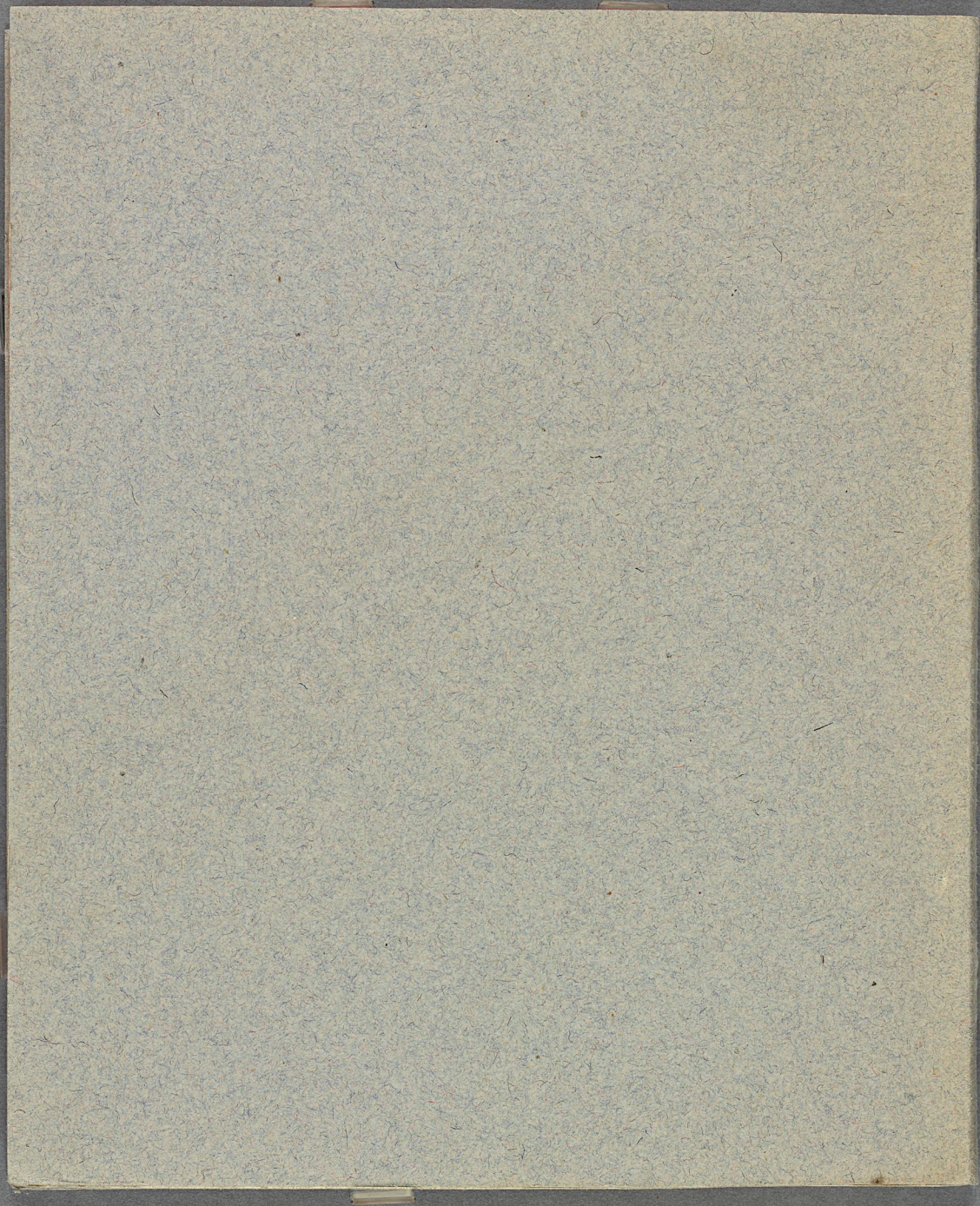
IOSEPHI CASTALIONIS

AD PETRVM MAGNVM

A Emula Pindaricae prodit tua musa Thaliæ
MAGNE nimis duro dissimulata tibi.
Illam flos iuuenum patrio de limine raptam
AVALVS Aemiliam iussit adire viam.
Iamq. Placentinos Farnesia regna pererrat,
RANVTIQ. altam iam tenet illa domum.
Prolis sorte tuæ laeteris MAGNE licebit,
Principe quæ tanto digna reperta viro est.]

e

ff.

1840
5/10 60-land

600 for 1200

W. H. H. H. H.

W. H. H. H. H.

(10)

MAGNUS, P.

F1770
B1498

Po. Land.
Fors 1700.
Sitt. Naylat.
Lat. Tal.
(P. 8)

